HET LAND VAN AALST

TIJDSCHRIFT VAN DE
HEEMKUNDIGE VERENIGING
« HET LAND VAN AALST »

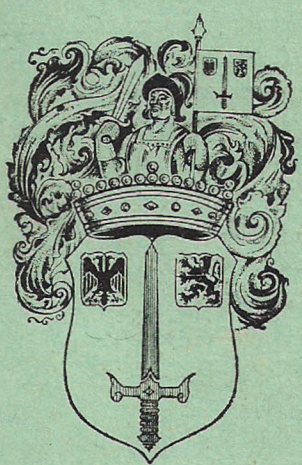

Jaargang IX — 1957 Nr 2

De redaktie van de Heemkundige Vereniging «Het Land van Aalst» **dankt**

de **ereleden** (500 fr.)

Dhr J. Cuypers, Overijse,
Eremajoor J. van Steenberghe, Ninove,
Gemeentebestuur van Erembodegem,

de **steunende leden** (200 fr.)

Dhr L. Bosteels, Aalst,
Z.E.H. Hubert Buyle, bestuurder, Aalst,
Z.E.H. Kan. A. de Beer, hoofdopziener M.O., Gent,
Dhr Marcel de Clippele, Asse,
Graaf G. de Liedekerke, Petegem,
Z.E.H. Richard de Moor, inspekteur, Dendermonde,
Dhr Gaston de Mulder, architekt, Woubrechtegem,
Baron P. de Saedeleer, Brussel,
Dhr R. de Schaepdrijver, Aalst,
Ing. Ern. de Wilde, Scheldewindeke,
Dhr Dewulf, fotograveur, Elsene,
Dr jur. Frans d'Haese, ambtenaar, Ukkel,
Z.E.H. G. Govaert, pastoor, Lede,
Kap. G. Hooreman, Brussel,
Eerw. Overste, Gasthuis, Aalst,
Dr jur. Jozef van den Bergh, referendaris, Hekelgem,
Dhr Michel van den Bossche, pasteibakker, Zottegem,
Juffr. Maria van Gijseghem, hoofdverpleegster, Hofstade,
Not. Edgard van Oudenhove, Denderhoutem,
Dr J. van Steenberghe, geneesheer, Ninove.

De Rederijkerskamer van Sint Anna te Ninove in de XVIIe en XVIIIe eeuw

De ninoofse rederijkers worden, te Ninove, voor het eerst vermeld, als « Ghezellen van der Retoryken » in de stadsrekeningen van 1482-83 (1).

Over de grote bloeiperiode van de Rederijkerskamer, die voor het eerst in 1556 staat vermeld als de « Plomblom van Nieneve » (2), hebben wij het hier niet, maar wel over de periode van na de troebelen tot omstreeks het einde van het Oud-Régime.

Zoals voor talrijke rederijkerskamers waren de troebelen der XVI eeuw noodlottig voor onze « Camer van Retoricke ». Het duurt tot in het begin van de XVII eeuw eer wij nog iets over onze rederijkers vernemen.

In de stadsrekeningen van 1604-05 lezen wij dat de « Gulde van Sint Anna » met vastenavond een vergoeding van 12 L.p. krijgt voor het opvoeren van een spel. De oude benaming van voor de troebelen is dus verdwenen. De Kamer werd vermoedelijk heringericht en stak van wal onder een nieuw etiket : met als patrones de H. Moeder Anna.

Ook de ommegang schijnt zijn vroegere luister te moeten terugkrijgen. Het is opnieuw de Gilde die belast wordt met de inrichting van de ommegang en met het opvoeren der spelen. Zo krijgt de gilde in 1614 een toelage van 108 L.p. voor « de spelen ende comedien te exhiberen ten ommeganghe ». Men kwam dus weer tot de traditie van de vorige eeuwen. Welke deze opgevoerde spelen waren weten wij niet. Daarenboven kregen de rederijkers nog ieder jaar 7 L.p. voor een « recreatiespel » met Vastenavond. Dit recreatiespel zal wel een klucht geweest zijn of grappige potsen en vertoningen.

Zoals al de andere kamers voerde de Gilde ook spelen van zinne (3) ten tonele. De stad schonk aan de Sint Annisten in 1628 en 29 een vergoeding van 90 L.p. voor de opvoering van dergelijk spel. In 1631 kreeg de Gulde 108 L.p., nogmaals voor een « spel van sinnen ». Deze spelen gingen door op een « stallagie », ook de muzikanten « schalmeyers ende fijfeleren » kregen te dier gelegenheid een beloning voor « hunne particuliere devoiren » tijdens de opvoering.

In 1632 schreef de Gulde een wedstrijd uit onder de voornaamste

(1) Ten ware anders vermeld komen de meeste gegevens uit de stadsrekeningen : ARA., Rekenkamer en RAG., Ninove.

(2) Refreinenbundel van Jan de Bruyne, nr. 96 en III, uitg. d. K. Ruelens, Refereinen en andere gedichten uit de XVI eeuw, Antwerpen 1879-81. — Plomblom, waterlelie of witte waterroos.

(3) Spel waarin de personages als zinnebeeldige personen optreden om een of andere zedelijke of godsdienstige gedachte te verdedigen.

rederijkerskamers van het land. Dit moet, naar alle waarschijnlijkheid, de wedstrijd zijn waarover Sanderus in de eerste uitgave van zijn Flandria Illustrata (a° 1644) spreekt. Wel vergeet hij ons het jaartal mede te delen maar de verklaring dat het nu de eerste maal was dat de ninoofse rederijkers een wedstrijd inrichtten en ook het feit dat wij over dergelijke wedstrijd in geen enkele andere stadsrekening enige vermelding vinden maakt het hoogst waarschijnlijk

Afb. 1 — Koperen kop van de vaandelstok van de Gilde met de voorletters van de Patrones.

dat deze wedstrijd in 1632 plaats greep. Sanderus geeft ons tevens de tekst van de aan de mededingende kamers gestelde vraag :

Waarom den mensch uyt sijn natuur
Meer vree bemint als oorlog stuur :
Daer hij nochtans/ die 't quaet bemint
Meer schijnt tot strijt als vree ghesint

42 Kamers namen aan de wedstrijd deel. De Violieren van Antwerpen behaalden de eerste prijs, de tweede ging naar een Brusselse

kamer en de derde naar de Goudbloem van Antwerpen (4).

Te dier gelegenheid gaf de magistraat blijk van haar grote belangstelling voor de rederijkers en schonk aan de Gulde, in handen van Arend Bertels, meester van S. Anna, 72 L.p. om de onkosten van de wedstrijd te helpen dekken.

In 1636 horen wij voor het eerst over de opvoering op de kermis van een « tragediespel », een treurspel dus, en de stad schonk opnieuw 96 L.p. Slechts eenmaal krijgen wij de titel van een treurspel, nl. in de stadsr. van 1634-36 : « gheschoncken t gulde van Ste Anna Int Jaer 1634 over het vertooghen van het spel van Jephte (5) tot secours van de oncosten 108 L.p. ». Ook in 1636 en 1637 kreeg de Gulde voor een tragediespel resp. 96 L.p. en 120 L.p. In 1644 timmerde men een toneel op het stadhuis voor een spel vertoond door S. Anna. De burgemeester en de schepenen werden tot de opvoering uitgenodigd. Tot solaas van de onkosten kregen de opvoerders 48 L.p.

Tot nu kon, door de welwillendheid van de magistraat, de Gulde beschikken over de zaal in het stadhuis. Door de talrijke herhalingen en voorbereidingen der spelen gaf dit dikwijls aanleiding tot moeilijkheden. In september 1652 (6) richtten de deken en gezworenen van de Gulde zich tot de heer van Ninove, de Prins de Vaudemont, om te mogen beschikken over een huis gebouwd tegen de hal. Dit huis samen met twee zolders van de hal waren tot nu verhuurd door de stad aan particulieren voor drie tot zes gulden. De intendant van de Prins stuurde het verzoek aan de hoogbaljuw, burgemeester en schepenen en de ontvanger van het Domein om hierin een beslissing te treffen. S. Anna kreeg toestemming om over het huis en twee zolders van de hal te mogen beschikken. Nu hadden zij een gildehuis en een zaal, waar een toneel kon getimmerd worden. Zij togen dus een het werk om alles naar hun zin in te richten. Brachten zij aldus wat schade aan de hal toe ? Of wilden zij meer nemen dan hun was toegestaan ? In naam van de burgemeester en schepenen bracht de poortbaljuw, Adriaen van Boterdaele, aan de deken, gezworenen en meesters van S. Anna bevel niet verder te werken en niet meer te doen dan toegestaan was op gevaar van de hoogste boete te moeten betalen en alle schade te vergoeden. In 1661 kocht de Gulde de twee zolders van de hal en betaalde hiervoor aan de stad een jaarlijkse rente. S. Anna was aldus voor het eerst in het bezit van een eigen toneelzaal.

In 1665 kreeg Jan de Corte, als deken « van het gulde van de heylighe moeder Anna » 34 gulden voor de onkosten van het spel, voor het drukken van de argumenten (7) en de huur van de klederen.

Br. Cyprianus Deschamps van de orde der Fransiskanen Recol-

---

(4) De Bibliotheca Belgica wil deze wedstrijd situeren in de XVI eeuw. Zonder enig commentaar of aanduiding van bron !

(5) Het gelijknamig treurspel van Vondel : « Jeptha » werd voor het eerst opgevoerd in 1659.

(6) RAG., Nin., nr. 33, correspondentie a° 1652.

(7) Gedrukt biljet met de titel en de inhoud van het stuk.

lecten, biechtvader van de Penitenten te Ninove, schonk op 8 mei 1673 relikwieën van de H. Moeder Anna aan de Rederijkerskamer (8). Dit gebeurde met de toestemming van Vader François van Heule, provinciaal van de orde der Fransiskanen Recollecten en van de bisschop van Gent en de Aartsbisschop van Mechelen. Van deze dag af droeg de Rederijkerskamer een dubbel karakter : Rederijkerskamer en tevens geestelijke broederschap onder een en hetzelfde bestuur. Als geestelijke broederschap kreeg de Gulde een autaar in de parochiekerk, alwaar deze relikwieën bewaard en tentoongesteld werden. Wie zich als lid van de Broederschap liet inschrijven betaalde een bijdrage van 1 g. 8 st. voor een mis in geval van overlijden. De Broederschap zorgde voor de plechtige uitvaart van de afgestorvene. De Gulde vergaderde voor het sterfhuis en droeg het lijk naar de kerk. Onder de mis deed de Broederschap een omhaling ten voordele van de Tafel der Armen (8bis). Na de uitvaart kreeg de Gulde 6 g. voor een ton bier.

Met de invallen van de Fransen en wegens de zware lasten, waaronder de stad gebukt ging brak voor S. Anna een zeer moeilijke tijd aan. Meer dan eens logeerden soldaten in hun lokaal en in hun zaal. Eerst in 1680-81 lezen wij dat S. Anna 41 L.p. krijgt voor « het hueren van de cleederen ende drucken van dargumenten met het opmaecken van den theater » ter gelegenheid van de kermisvertoning. In de stadsr. heten de guldebroeders nu « acteurs van het spel ». In 1680 kreeg de Gulde een ton bier wegens haar deelname aan de processies met de H. Kruisdag, Sacramentsdag en met kermis. Hetzelfde jaar schonk men nog een ton bier aan de « acteurs van het spel ».

Nu komt als een gevolg van de eindeloze finantiële moeilijkheden het stadsreglement van 1683 en hierin bepaalt een artikel dat de gulde voortaan, om het jaar, 50 gulden zal ontvangen voor de opvoering van het spel.

Maar aan die invallen van de Fransen wil geen einde komen. In 1684 : geen opvoering. In 1685 en 1686 weer geen vertoning. In 1687 krijgt de gulde de reglementaire 50 g. voor het spel met kermis. Daarenboven krijgt Pieter du Four nog 9 g. 2 st. voor het aanleren van een spel : « exerceren van de jockheyt tot spelen van een spel ». In hetzelfde jaar betaalt de stad nog 11 g. 10 st. aan Adriaen Eliaert, waard in de Zwane voor een « deffroye extraordinaerlijck », « aen de acteurs der retorijke gulde van S. Anna over de commedie vertoocht ter kermis feesten lestleden boven de ordinaire toelech van de 50 gulden ter causen van dat aen de selve de twee voergaende jaeren niet en es bijgheleit gheweest ».

De jaren 1689 tot 1695 zijn sombere jaren voor de stad. Geen vertoningen meer. Slechts weer voor het eerst in 1696 : « betaelt aen dacteurs van het gulde van Ste Anna alhier ghespelt hebbende te meije 1696 tot exercitie van de joncheijt ende recreatie van de heeren (= burgemeester en schepenen) met heel de ghemeente (= bevolking) bij requeste ordonnancie ende quittancie 50 guld. ».

(8) z. Bijlage nr. 1.

(8bis) Deze omhaling bracht gemiddeld 300 g. per jaar op. Z. bijlage nr. 5 en afb. nr. 2.

In 1697 gaan de guldebroeders met nieuwe moed over tot het aanleren en opvoeren van een groot geestelijk toneelspel : Het spel van het Heylig Kruis. Dit spel van het Heylig Kruis moet wel een bizonder succes zijn geweest. Hetzelfde komt nogmaals voor in 1698. De stad geeft niet alleen de reglementaire 50 gulden voor « huere van de cleederen, het drucken van de argumenten » maar bovendien niet minder dan 199 g. 5 st. :

— Betaelt aen Jan Fierens over verschodt bij hem ghedaen aen het cappen van de boomen tot het maecken van den teater, het verhauwen ende saeghen van dier tsaemen 38 g.

Betaelt aen Jan Fierens, prince van de Retorijke caemer over zijn verschodt ghedaen aen lijnwaet ende schilderen van den teater, vracht van cleederen, het drucken van argumenten, coopen van sperren etc... tot het spel van 't Heylig Cruys, gheschiet den 25 meije 1698 92 g. 17 st.

Item comt den ontfanger Godier, over verschodt bij hem ghedaen aen dhuere vande selve cleederen, met drij pattacons betaelt aen de Trompetters, ghespelt hebbende in d' actie 37 g. 4 st.

Item betaelt aen Louys Le Ducq over leveringhe van twee tonnen bier, aende acteurs van het spel van het H. Cruys 18 g.

In de laatste jaren van de XVII en in het begin van de XVIII eeuw kende de Gulde van S. Anna een bloeiperiode. Vermoedelijk was het opgevoerde spel van het H. Kruis een meer moderne aanpassing van het oude spel, dat in de XIV en in de XV eeuw jaren lang werd opgevoerd.

Een der ijverigste en bekwaamste leden van de Retorika was dokter Benedictus Speeckaert. Hij was niet geboren te Ninove en vestigde zich als dokter in onze stad in de jaren 1690. In 1700 won hij de eerste prijs in een wedstrijd uitgeschreven door de Drie Sanctinen te Brugge (9). In de stadsr. noemt men hem de « Primus der Retorijcque ». Hij werd triomfantelijk ingehaald en gevierd door de Ninovieters. Hij was licenciaat in de medicijnen en in 1703 dokter der Armen van Ninove. Hij overleed in hetzelfde jaar op 27 oktober.

Met de militaire gebeurtenissen in de jaren 1708-09 kwamen opnieuw slechte jaren voor onze S. Annisten. De stad huurde de kamer van S. Anna voor 12 g. om er soldaten te logeren. De confreers mochten hun kamer « frequenteren ende gebruycken » als er geen soldaten waren... De stad beloofde hun een stenen gevel te bouwen tussen hun huis en de hal, met een deur om aldus toegang te hebben tot hun toneelzaal in de hal.

Voor de XVII eeuw delen wij hier nog enkel namen mede. In de jaren 1670 was Cornelis van der Haeghen opperdeken van de gilde. De deken noemde men eveneens meester. Omstreeks 1675-78 waren Joos de Bremaecker meester, Jos. Godier prins, mr. Guillame Sterck onderdeken. Er waren verder nog « oudermannen » en « gemeen con-

(9) z. ook : Redevoering uitgesproken op het 25-jarig jubelfeest Frans de Mol, voorz. der Koninkl. Rederijkerskamer « De witte Waterbloem » d. Camille Vandenberghe.

freers ». Op de laatste folio van een rekening » van het vermaert gulde vande Heylighe Moeder Anne binnen Ninove gheseijt de alvloyende groyende Nymphea » van 11 maart 1678 (9bis) zien wij hoe de verkiezing van een prins toen gebeurde. Nevens de naam van elke kandidaat komt een loodrechte lijn en voor elke stem te zijnen gunste uitgebracht trok men een dwarsstreepje. De uitslag van deze verkiezing : Deken de Witteleir 2 st. — Jan de Vuyst 0 st. — Du Bois 13 st. — Jooris de Coene 2 st. — Cornelis de Fayter 11 st. — Jan Bemindt 2 st. Du Bois werd dus prins. De gilde telde toen een dertigtal leden.

De XVIII eeuw zou men bezwaarlijk een bloeiperiode voor de Rederijkerskamer kunnen noemen. Van een ommegang horen wij niets meer. De rederijkers beperkten zich zo goed als uitsluitend tot het geven van een of twee jaarlijkse vertoningen.

In de eerste helft van dit tijdvak vermelden de bronnen meer

Afb. 2 — Koperen schaal van de Broederschap van S. Anna.

dan eens een gratificatie voor een spel vertoond door studenten of « jonge acteurs ». Het gaat hier waarschijnlijk slechts om een groepje studenten of scholieren, die bij gelegenheid een stuk opvoeren onder de leiding van hun meester of van een rederijker. In 1713 (10) krijgt de advokaat de Weghe als « directeur » van de « studenten ofte jonghe acteurs » 10 g. en een ton bier voor een « actie ofte commedie » vertoond op 20 september 1713. In mei 1718 is de beurt aan de « jonck-

(9bis) ARA., Oostenrijkse Privé Raad nr. 1104 A.
(10) RAG., Ninove, nr. 113, 26 sept. 1713.

heyt deser stede » om een toelage te krijgen van 6 g. In 1721 (11) worden zij vermeld als « cleene acteurs van de Retorycque » voor een spel ter gelegenheid van kermis. Schooljongens, misschien wel kinderen van leden van de Rederijkerskamer of nieuwe aankomende leden ? In 1738 was er een vertoning van de H. Norbertus, stichter van de orde der Norbertijnen, door de studenten van de Latijnse school, onder de leiding van hun meester. Dit stuk was waarschijnlijk in het Latijn.

De rederijkersgilde van S. Anna beschikte nog steeds over een eigen gildehuis, tegen de hal, en gaf vertoningen op de zolder van het stadhuis en ook soms in open lucht. Dit laatste blijkt uit de toestemming, die zij in 1714 van de hoogbaljuw verkregen om « op publicque straeten » te spelen (12). Zij ontvingen ditzelfde jaar, zoals vastgelegd in het reglement van 1683, de 50 g. voor een vertoning en bovendien nog 50 g. voor herstelling van het toneel. De gilde had sedert lange jaren geen stuk meer gespeeld en het houtwerk, planken en schragen van het toneel had de stad elders gebruikt om herstellingen uit te voeren. Wegens « het goed succes » van het spel kregen de gildebroeders nog een ton bier.

De volgende jaren waren er geen vertoningen meer en in 1717 (13) kregen zij deswege 100 g. daar de onkosten voor de vertoning de reglementaire 50 g. overtroffen. Wegens geldgebrek duurt het weer tot 1722 eer de broeders op de planken verschijnen en nu krijgen zij uitzonderlijk 80 g., daar de « bijlegh » van 50 g. « op verre niet souffisant en is omme de selve bekostigen uyt te staen ».

In 1723 vierde de Gilde de vijftigste verjaardag van het overbrengen naar de parochiekerk van de relikwieën van de H. Moeder Anna, hun op 8 mei 1673 gschonken door broeder Descamps. Om dit heugelijk feit te gedenken speelden de rederijkers op 6 mei een comedie en doorkruiste een prachtige cavalcade de straten van de stad. De gilde mocht zich verheugen in een toelage van 150 g., maar op voorwaarde dat zij twee volgende jaren geen vergoeding zou krijgen (14).

In een der volgende jaren gebruikte het stadsbestuur het hout van het toneel om er wachthuisjes voor het garnizoen mede te timmeren.

In 1726 kregen de gildebroeders 56 g. 16 st. om het toneel opnieuw op te trekken maar het het hout zou eigendom blijven van de stad (15). In 1728 kregen zij 65 g. voor de comedie vertoond in de kermisdagen. In 1732 speelde de gilde een spel in de kerstdagen. Daar zij het volgend jaar niet optraden kregen zij dan in 1734 : 80 g.

In de vasten van 1737 vertoonden zij driemaal « de tragedie des lijdens ende doodt van onsen salighmaecker ». En in 1742, in de maand

---

(11) Id., nr. 115, 19 oogst 1721.
(12) RAG., Nin., nr. 113, fol. 139.
(13) Id., nr. 114, fol. 86.
(14) Id., nr. 116.
(15) Id., nr. 117, fol. 10.

maart : « de droevighe tragedie van den lijdenden ende stervenden christus ».

In de oorlogsjaren diende het gildehuis meer dan eens om er soldaten te logeren. In 1749 kwamen zij voor het eerst weer op het toneel met een tragedie. In 1756 zorgde de Gilde — en dit is een zeer zeldzame uitzondering in de XVIII eeuw — voor de muziek in de parochiekerk op de feestdag van de kerkwijding.

In 1763 zag het teater er erg vervallen uit. Herstellingen waren dringend noodzakelijk. Op verzoek van de confreeers gaf de magistraat 250 g. in mindering van de volgende jaarlijkse toelagen. Vijf jaar lang geen toelage, dit betekende vijf jaar zonder vertoning. Toch vonden de rederijkers een uitweg. Zij speelden in 1766 en 1768 en telkens droegen zij hun stuk op aan de magistraat. Uit goedgunstigheid kregen zij de eerste maal 24 g. en de volgende 14 g.

Al de volgende jaren speelden de rederijkers met de Kerkwijding, zij kregen boven de gebruikelijke toelagen nog 8 g. daar zij « in corpore » deelnamen aan de processie.

Ht gildehuis van S. Anna paalde aan de Korenhal en aan de andere zijde aan de « stadskazerne », alwaar in geval van garnizoen soldaten werden ingekwartierd. Op 30 april 1784 pachtten de gildebroeders de stadskazernes voor drie jaar voor 18 g. per jaar. In geval van garnizoen beloofde de stad toch de 50 g. toe te kennen wegens de grote kosten, die de Gilde voor de herstelling van de gildekamer had gehad.

Met het jaar 1786 brak een sombere tijd aan voor de rederijkers. Ook zij zouden in de storm van hervormingen, die onder het bewind van Keizer Jozef II over ons land waaide, het zwaar te verduren krijgen.

De gilde was nl. rederijkerskamer en tevens geestelijke broederschap. Op 8 april 1786 schafte de regering bij dekreet alle broederschappen af. Hieraan ontsnapte de broederschap van de H. Moeder Anna ook niet. Op 15 juli 1786 (16) moest, op bevel van hogerhand, de Rederijkerskamer de nodige stukken overmaken aan het gemeentebestuur waaruit zou blijken dat deze rederijkerskamer onafhankelijk van de broederschap van S. Anna, verder het recht zou hebben om als rederijkerskamer te blijven voortbestaan.

In regeringskringen koesterde men het inzicht ook de rederijkerskamer met een pennetrek af te schaffen. Men zocht hier naar een middel om hun het leven onmogelijk te maken. De prins en de deken van de kamer maakten in de naam van de confreers op 2 oogst 1786 een verzoekschrift over aan het gemeentebestuur, waarin zij aanvoerden dat de rederijkerskamer slechts sedert 1673, toen zij in het bezit kwam van de relikwieën van S. Anna, broederschap was geworden (17). Bij hun verzoek voegden zij twee rekeningen (één van de Kamer en één van de Broederschap), tevens een reglement van de Kamer en de eed van de Kamer. Alvorens deze stukken aan de regering

(16) z. bijlagen nr. 4, 5.
(17) z. bijlagen nr. 1 en 4.

over te maken vergaderden de schepenen en brachten op 3 oogst 1786 een zeer ongunstig advies uit. De schepenen stonden bepaald vijandig tegenover de rederijkers. Blijkbaar wilden zij de hervormingen van Jozef II nog vooruitlopen. Zij verklaarden de rederijkerskamer nutteloos en schadelijk. De rederijkers behoren tot de laagste klasse van de bevolking. Hun stukken zijn grotesk, het zijn luierikken en dronkaards etc... De 50 g. jaarlijkse toelage kunnen best voor de armen besteed worden (17bis).

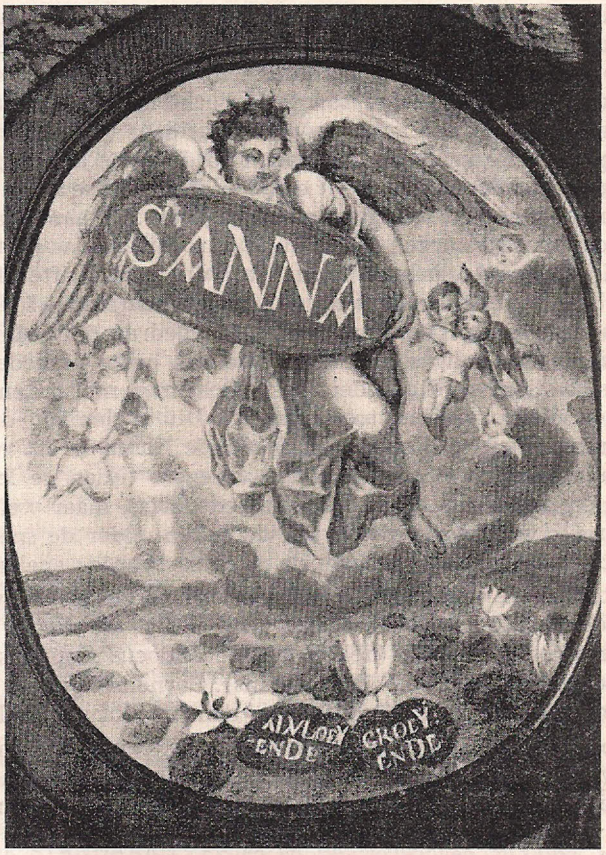

Afb. 3 — Blazoen van de Kamer van S. Anna op het vaandel van de Gilde.

In de Privé-Raad te Brussel bracht Limpens verslag uit over deze zaak en vond dat in afwachting van de nakende afschaffing der rederijkerskamers het gemeentebestuur alvast de 50 g. toelage kon schrappen. Wat men te Ninove dan ook deed (18).

Geen toelage meer, geen schouwburg. In de stadskazernes had-

(17bis) z. bijlage nr. 5.
(18) Idem, nr. 6.

den de schepene de « grote ende cleene brandspuyte » ondergebracht. Wat konden de rederijkers nu anders als er voorlopig het bijltje bij neerleggen ?

Uit een reglement van 1713 (19) ontnemen wij de voornaamste bizonderheden over de inrichting van de kamer. Het bestuur bestond uit negen hoofdmannen. Onder deze hoofdmannen was er een prins, een deken en een onderdeken. De prins kon om de drie jaar verkozen worden bij stemming van al de leden, of bij beslissing van de hoofdmannen of ook nog wegens het stellen van een « rijmwerk » (gedicht). Deken en onderdeken verkoos men om het jaar ter gelegenheid van het voorlezen en sluiten der rekeningen. Verder waren nog in de gilde : een baljuw, een schrijver, een knaap (bode) en de gewone leden (confreers). De negen hoofdmannen waren bevoegd om samen al de zaken die de gilde raakten te beslechten. Een nieuw lid kon slechts aanvaard worden in tegenwoordigheid van de prins en twee hoofdmannen of van vier hoofdmannen zo de prins afwezig was. De nieuwe gildebroeder legde de « edige Verbintenisse » af (20), hij moest kunnen lezen en schrijven en de dag van zijn aanvaarding een zielmis voor de afgestorven leden in de parochiekerk voor het altaar van de H. Moeder Anna laten lezen. Tal van voorschriften in dit reglement behandelen de voorrang bij het verschijnen « in corpore » in de processie en op begrafenissen en het gedrag der leden tijdens de vergaderingen. Er was o.m. op straffe van boete verboden nog te praten als er stilte werd geboden, ook mocht men niet roken of kaarten zonder uitdrukkelijke toestemming. Dit reglement draagt de handtekeningen van de leden van de Gulde. Er is in dit reglement geen sprake van een « factor », die in vroegere tijden de leider van de spelen en de inrichter der feestelijkheden was, maar wel van een « uitreiker », d.w.z. een verdeler van de rollen onder de spelende leden, en die vermoedelijk ook wel de regisseur van de spelen was.

Aan toevallige vermeldingen danken wij enkele namen van prinsen en dekens uit de XVIII eeuw. 1722 : Filips de Noter (deken), 1729 : Adriaen van Lierde (deken), 1742 : Judocus Coppens (prins), 1763 : Milo (prins), 1786 : J.P. Milo (prins), Cornelis Coppens (deken). Zie verder nog namen van « confreers » aan het slot van bijlage 3.

Het bezit van S. Anna ging met het Oud-Regime voor het grootste deel verloren. Slechts enkele interessante herinneringen zijn ons gelukkiglijk bewaard gebleven, nl. : de kop (Afb. 1) en de emblemen van het vaandel van de Gilde alsook de schaal van de Broederschap (21).

Op de koperen schaal (Afb. 2) is er een afbeelding van de H. Moeder Anna met O.L.Vr. als kind. Op de rand lezen wij :

Sijt nu anna mildelijck
Godt loont u in sijn hemelrijck

(19) Idem, nr. 2.
(20) Idem, nr. 3.
(21) z. afbeeldingen, nrs. 1-4. Deze stukken zijn het bezit van de heer L. de Rijck te Geraardsbergen, die zo vriendelijk was ze in bruikleen af te staan om ze te laten fotograferen, waarvoor onze beste dank.

Afb. 4 — Tafereel op het vaandel van de Kamer van S. Anna.

De schilder belast met de emblemen op het vaandel van de Gilde te schilderen toont ons op de ene zijde van het doek (Afb. 3) een versierd blazoen met een engel dragende een schild met de naam van de patrones van de Gilde, omgeven door engeltjes, op de voorgrond een waterloop met witte waterrozen — aloud symbool van de Rederijkerskamer — en op de bladeren de kenspreuk : « Al vloeyende groeyende ». Op de keerzijde van het doek (Afb. 4) zien wij de H. Moeder Anna een boek op de knieën, haar dochtertje Maria, onderwijzend en achter haar de H. Joachim, in de hemel een engel met een krans.

Al deze herinneringen dateren uit de tweede helft van de XVII of uit de eerste helft van de XVIII eeuw.

De XVII eeuw was voor Ninoofse rederijkers een periode van relatieve heropbloei maar de XVIII was een periode van verval. De oorzaken van dit verval zijn menigvuldig. Stippen wij hier slechts aan : het gebrek aan aanmoediging, de onverschilligheid en zelfs de

vijandigheid van het gemeentebestuur, het verdringen van de moedertaal naar de achtergrond.

NINOVE, januari 1957. *H. Vangassen.*

BIJLAGEN.

1. Mei 1673 — Broeder Cyprianus Deschamps schenkt relikwieën van de H. Moeder Anna aan de Rederijkerskamer van S. Anna te Ninove.

Extrait uijt seker boeck ofte register der inschrijvinge van de litten van het Gilde der heylige Godts grootmoeder Anna binnen de stad ninove berustende in hemlieden komme alwaer onder andere folio 16 verso staet als volght (1)
Den onderschreven frater Ciprianis Deschamp bichtvader der penitenten binnen der stede van nineve van d'ordre van Ste Franciscus Recollect als gemachtigt sijnde van den seer Eerwaerden pater Franciscus van Heule provinciael der provincie van de minnebroeders Recollecten in het graefschap van vlaenderen heeft gejont ende gegeven soo hij doet bij desen, aen het Gulde van de heijlige moeder Anna binnen de voorseide stede, het paert ende deel (1bis) van de Reliquien van de selve heijlige moeder Anna, geapprobeert bij sijn hoogwaerdigheit den bisschop van Gendt ende naerder approbatie van sijn hoechheyt den aartsbisschop van Mechelen daer op gevolght, tot meerder eere ende augmentaetie van devotie totte voorseide heijlige moeder anna, maeckende mij oversulcx in de qualiteijt voorseid geheel danof onmachtigh, en het voornoemde Gulde daer van geheel ende volcommentlijck machtigh, toorconden hebbe dese onderteekent frater ciprianus descamps bichvader der penitenten binnen ninove

Onder stont present d'onderschreven schepenen ende was onderteeckent J.F. Wiels ende Jan van Rossem (2).

Gecollationneert bij mij onderschreven notaris Royael tot Nineve residerende, jegens d'originele gifte ende jongste van daete ende onderteeckent als voren is dese copie daer mede de verbo ad verbum bevonden te accorderen quod attestor *(ende was ondertekent)* P. Du Bois notaris (3) publicus 1674. Naer collatie jegens den voornoemden boeck is dese copie daermede bevonden t'accorderen, desen 16 en meye 1786, was greffier van 't Leenhove der Burcht van Ninove

(get.) Milo F. (4)

(ÄRA., Oostenrijkse Privé Raad, nr. 1104 A, copie.)

2. 10 juni 1713 — Reglement van de Rederijkerskamer van S. Anna te Ninove.

GROND - REGHELS

VOOR DE REDEN-GULDE-BROEDERS VAN NINEVE, SCHUIJLENDE ONDER DE LOMMER-VLEUGELS VANDE HOOGH-WAERDIGE GODTS

---

(1) Dit boek van de Gilde maakte deel uit van haar archief in 1786.
(1bis) paert ende deel = part en deel.
(2) Geen schepenen van Ninove.
(3) Notaris te Ninove.
(4) F. Milo, griffier van het Leenhof van de Burcht te Ninove, was lid en prins van de Rederijkerskamer. Hij ondertekende eveneens het verzoekschrift van de Kamer (z. bijlage nr. 4).

GROOT-MOEDER ANNA, VOERENDE VOOR SIN-SPREUCKE: AL VLOIJENDE GROIJENDE (5)

1. Alvoren sal in desen gùlde wesen eenen prince, diemen alle drij jaeren sal vermogen vernieuwen ofte herstellen, het sij bij gemeijne voijsen (6), oft opstellinge van eenig rijmwerck tot winninge van dien; alsoo ende gelijck bij raed-slaeginge van de Hooftmannen sal goetgevonden worden.
2. Des gelijcx eenen deken, diemen alle jaeren sal herstellen, t'elckent, in het doen van de rekeningen, als wanneer eenen onder-Deken bij gemeijne voijsen sal gecoren worden.
3. Oock sullen in desen gulde wesen negen hooftmannen, eenen bailliù, ende eenen hof-schrijver, mitsgaders eenen geëden knaepe.
4. Onder de voorschreven hooft-mannen sullen tallen tijden gerekent worden de afgegaene princen met den deken ende onder-deken die in staenden dienst sijn.
5. Den prince met de negen hooft-mannen sullen alle saecken het gulde raeckende beslechten sonder dat noodigh wesen sal eenige andere daer op te daghvaerden, alhoewel dat het vrij staet aen ieder gulde-broeder in het gemeyn, insicht van alle saecken te mogen nemen sonder gedachvaert te worden.
6. De hooft-mannen sullen naer den prince deken ende onder-deken in alle vergaderingen ende ommegangen, de hoogste plaetse hebben, den oudsten geëeden het voorrecht naer den prince, deken ende onder-deken; soo dat hem niemant sal vervoorderen (7) hunne plaetse te ondernemen op de verbeurte van eene boete van eene stuijver bevelende den onder-deken daer op te sullen letten.
7. Men sal niemant in eede aenveerden tot guldebroeder, ten sij ten overstaen van den prince, ende ten minsten van twee hooftmannen ende in het afwesen van den prince, vier hooftmannen, opde boete van vijf stuijvers ieder, die sulcx sullen hebben bestaen, ende den aenveerdelinck voor geene guldebroeder gerekent worden.
8. Niemand van wat staet sij soude mogen wesen, sullen hun vervoorderen iemand voor gùlde broeder te aenveerden, ten sij de selve konnen lesen, ende schrijven, soo ende gelijck een Redengulde vereijscht.
9. Alsser iemandt voor gùlde broeder is aenveerdt sal boven sijne doodtschult ende gemeijnrecht, alnoch verbonden wesen des daegs naer sijne aenveerdinge, eene ziel-misse te doen lesen aen den altaer van de heijlige Moeder Anna, binnen de kercke deser stede, tot laeffenisse van de zielen der afgestorvene broeders, sonder meer.
10. Als wanneer het gùlde gedachtvaert wordt tot eenige ommegangen sal ieder gùlde-broeder gehouden sijn, den prince van sijnen huijse te vergeselschappen tot in de kercke, ende den geheelen ommeganck, ende voorts weder te geleijden tot sijnen huijse op de boete van twee stuijvers, ten waere bij wettig ontschult.
11. Ende als t'gulde gedachtvaert wordt tot begraeffenisse van eenen afgestorvenen guldebroeder, sal elck verbonden sijn aen het lijckhuijs te verschijnen om het lijck te volgen naer de kercke, dat gedragen sal worden van de vier jongste geëede broeders aldaer bevonden, alles sonder ontschuldinge, ten zij bij wettige oorsaeck, op de boete van twee stuijvers,

---

(5) Reeds gepubliceerd door Leo Plas in: Bladen uit de Geschiedenis van Ninove, 1890, 2° druk 1922, blz. 31, zonder enig commentaar en zonder de handtekeningen van de leden van de Kamer aan het slot. Daar het werk van Plas niet meer in de handel te krijgen is hier opnieuw gepubliceerd naar de tekst van L. Plas, gecollationneerd met het oorspronkelijke stuk. Enkele fouten bij Plas, hier verbeterd.

(6) Stemmen van al de leden.

(7) Verstouten.

gelijcke boete sal oock verbeuren, die niet en verschijnt in het doen van de uijtvaert.

12. Den genen die niet en swijgt op het klincken der belle, oft eenig ander teeken van stilte, sal telckent verbeuren eene boete van twee stuijvers.

13. Men sal hem strictelijck vermijden van eenige dichten uijt te spreken, oft liedekens te singen daer onreijnigheijt onder gemengelt is, ofte eenige onsuijvere reden verhaelen, vele min eenige baldadigheit uijtsetten, iemand te schatten, alles opde verbeurte van twee sts.

14. Die bij lichtveerdigheijt ontvalt eenige ongeregelde woorden, 't sij den Duijvel noemen, sweiren op sijn ziele, ofte bij de Sacramenten ofte iet desgelijcx, verbeurt gelijcke boete van twee stuijvers.

15. Ende in cas hem iemant vervoorderde te vloecken ofte sweiren tot verargernisse van de vergaderinge, alsmede iemant te questen in sijne faeme, iemant te slaen ofte begieten, verbeuren soodanige boeten, als bij hooftmannen naer vereijsschinge der saecke sal gestelt worden.

16. Niemant sal hem vervoorderen toeback te smooren, met de kaerte te spelen ofte teirelingen, op de boete van twee stuijvers, ten ware sulcx toegelaten wirde.

17. Wanneer het gulde voornoemt eenige toneel-spel te vertoonen sal elck verbonden sijn de gedeelten bij den uijtreijker hem opgeleijt te aenveerden, op de boete van vijfthien stuijvers, ende sulcx aenveert hebbende de selve niet en quame te verthoonen, indien sij daertoe bequaem gevonden worden bij de prince ende hooftmans, sullen verbonden sijn, boven de voornoemde boete te doogen alle de kosten die daerdoor souden komen te geschieden.

18. Niemant sal vermogen te roepen, ofte innebringen ter camer, eenige luijden geen guldebroeders wesende, wanneer men bezig is met beproevinge (8) van Tonneel-spel, ten waere bij toelaetinge van de speelgenoten, op verbeurte van drij stuijvers; ende oft gebeurde, dat de selve luijden daer eenigen moetwil quamen uijt te setten, 't gone eenichsints mochte strijden tegens dese insettinge, sal alsulcken opbringen voor deselve moeten verantwoorden sulcken boete als bij prince ende hooftmannen, naer verdienste der saecke sal gestelt worden.

19. Den bailliù sal gehouden sijn alle de boeten te innen, ende dies versocht sijnde, te doen rekeninge van sijnen ontfanck voor prince ende hooftmannen, sonder dat hij van den selven sal vermogen te verhandelen.

20. Den prince, dekens en hooftmannen sullen 't allen tijde gelooft worden; als mede oock den geëeden knape op de daegingen door hem gedaen, sonder daer op voorder ondersoeck te doen.

21. Voorts sullen alle gulde-broeders, ende elck van hemlieden, verbonden wesen te betaelen alle costen ende lasten, die bij gemeijne voorstemminge, ende goetvinden van den prince ende hooftmannen soude mogen opgestelt worden tot onderhoudinge van desen gulde, op verbeurte van daer toe gepraemt te worden.

22. Raeckende den ontfanck ende innecomen van de heilige Moeder Anna, sal bij prince, dekens ende hooftmans soodanig geschickt worden als sij sullen vinden te behooren, alles bij toestemminge van den heere pastor deser kercke.

23. Ale gulde broeders sullen verbonden sijn sonder wederstrevigheit, hun te voegen naer de voorwendsels van dese Regels.

Aldus voorgestelt ter camer van desen gulde, ten bijwezen ende genoegen van Philips Dehu, prince, Mertens Stevens deken; ende alle desselfs gemeijne genoten, den thienden dagh van junij, int jaer ons Heeren, duisent seven hondert derthiene

(get.) F. Milo — Philips De hù — J.F. van Assche — Pieter D'hoye — Mertens Stevens — F. de Weghe — Joannes de Mulder — Joannes van Snick — Jan de Rooseleer — Peeter Stevens — Joannes Fierens —

(8) Herhaling.

Jan ..... ? — Jan SchoonJans — Adriaen Evens — Joannes Baptista van Branteghem — Adriaen de Vos — Romijn dHoy — Jooris de Pooter — Daniel de Foùr — Cornelis de Bremaecker — Sebastiaen van Vaerenbergh (9)

(ARA., Oostenrijkse Privé Raad, nr. 1104 A, orig.)

3. Omstreeks 1700 — Eed van de gildebroeders van de Rederijkerskamer van S. Anna.

EEDIGE VERBINTENISSE
VOOR DE GILDE - BROEDERS VAN DE
AL VLOIJENDE GROIJENDE
NIMPHEA

ONDER DE BEHOEDENISSE VAN DE HOOGHWEERDIGE GODTS
GROOTMOEDER ANNA
BINNEN HET VLAENDERS NINEVE (10)

Mits Ninevs Redengild' heeft Reden om te roemen
Dat sij de Moeder eert der Moeder ende Maeght
Uijt welck als Maeght te saem en Moeder, voortgecomen
Is 't alder hoogste heijl, daer tong oft penne van waeght (11)
Soo segg ick dat ick will' haer gilde-broeder wesen,
En Godts groodt-moeder met de uiterlijckste min
Verheffen over al, en, als 't puick uijtgelesen
Van d'eeuwigheijt, met d'hoogste drift van hert en sin
Vervoorderen (12) haer eer, haer waerde overblijfsel (13)
Berustend op 't Autaer, beschermen daer ick can
En wijl een Redenschaer, oock Reden-tucht (: tot stijfsel
Van verbrael :) (14) voeren moet. Belov ick als een Man
De wetten reeds gestelt en naerderhandt te stellen
Bij Princ end' hooftmans, te aenveerden; niet en sal
Mij doen naer d'inhoud van het tegenstrijdigh hellen (15)
Maer sweir het onderhoud van alles over al
Al vloeyende groeyende

(ARA., Oostenrijkse Privé Raad, nr. 1104 A, orig.)

4. 28 juli 1786 — Brief van de Rederijkerskamer en tevens Broederschap van S. Anna waarin betoogd wordt dat de Rederijkerskamer niet onder de toepassing valt van het Keizerlijk Edikt van 8 april 1786 over de afschaffing der geestelijke Broederschappen.

D'Overste ende directeurs van het gesupprimeert broederschap van de H. Godts : grootmoeder Anna binnen de prochiale kercke der stad Ninove g'interpelleert sijnde van wegens dheeren Borgemeestere ende schepenen der selver stede bij hunlieden ordonnantie van de 17 deser ten selven daege aen hun g'insinueert, ten Eijnde van hun te doen consteren bij behôorlijke titels, dat het gemelt broederschap ten selven tijde oock is een genoodschap der

(9) In 1713 telde de Gilde 21 leden.
(10) Tekst van L. Plas, o.c., blz. 35, gecollationneerd met het oorspronkelijk stuk. Enkele storende fouten verbeterd. De titel van deze eedformule ontbreekt bij L. Plas.
(11) i.e. J. Christus.
(12) Bevorderen.
(13) Relikwie.
(14) Tot steun van Redenkunst.
(15) Niets zal bij machte zijn mij te doen handelen in tegenstrijd met de reglementen van de Gilde.

Redenkunst alhier wettelijck ende onafhangelijck van het voorseide broederschap is ingerigt, ende daer aen voldoende seggen d'overste ende directeurs van het gilde der redenconst binnen dese stad dat sij vastelijck betrouwen dat onder de suppressie ofte afschaffinge gedaen bij het keyserlijck Edict van den 8 april 1786 niet en sijn begrepen de gildens de welcke binnen de steden van oude tijden tot nut ende oeffeninge der leersugtige jonckheyd ende iveraars der wetenschappen sijn opgeregt, onder welcke soorte ende wesentheyd het gilde der redenkunst ende welspekendheijd binnen deze stad van immemorialen tijde in eenen bloeijenden stand gesubsisteert hebbende onder de bescherminge van de h: godts grootmoeder anna, ontwijffelbaer te considereren dat, midts het gilde, tot aenmoediginge van haere iveraers ter causen van hunne publique exercitien van alle geheugen heeft genoten eene belooninge van vijftigh guldens, recours tot de stadsrekeningen, welcken bijlegh aen het selve gilde door sijne majesteyts glorieusen voorsaet is gecontinueert bij het reglement voor daministratie deser stad geëmaneert den 1 der maendt Februari 1600 drijentagentigh.

D' Overste van 't selve gilde leggen alhier nogh over twee originele rekeningen gedaen bij de dekens van tselve gilde den 18 ougst ende 11° meerte 1687 sub nr. 1 (16).

Item, de Grond-regels die bij de leden-gildebroeders worden onderhouden sub. nr. 2 (17).

Item copie van dacte van Eede die de gildebroeders ten aencommen presteren, sub. nr. 3 (18).

Item copie uyt den fameusen ende ouden autheur Sanderus waer bij blijckt dat hemlieden gilde van alle ouden tijden heeft geexisteert sub nr. 4 (19).

Bij den overgegeven staet van het gesupprimeert broederschap hebben de voorseide overste overgeleyd eene copie autentique tot de welcke alhier wort beroepen (In marge: gevought sub nr. 5) (20) ende waer bij blijckt dat hun genoodschap de reliquien van dheylighe godts: grootmoeder anna maer en heeft becommen den 8 der maend meij 1673 als wanneer het selve heeft verkoren eenen autair binnen de prochiale kercke deser stad, ende selve heijlighe Reliquien aldaer heeft gexposeert, soo sij tot den dagh van heden ter geseijde plaetse worden bewaert, het en is dan maer naer die Epoque, en ter occasie van de selve reliquien dat het genoodschap der Redenkunst tot onderstand der geseijde prochiale-kerke heeft beijvert de devotie ende gecollecteert de aelmoessen en offranden wanof altijd rekeninghe ende bewijs is gedaen separatelijck van het inkomen van het voorseijt gilde, sulkerwijs dat daer bij desselfs onafhangelijckheyd van het afgeschaft broederschap volkomentlijck word bewezen, boven dat het reglement van den 1 februari 1683 de respective rekeningen deser stad alwaer hunnen geoctroijeerden bijlegh jaerlijckx in uijtgeven wort gepasseert, nogh een ontwijffelbaer betoogh uytleveren, gevolgentlijck durft men verhopen bij aldies om genoegen geveriffiert te hebben dat het gilde van dheijlige godts grootmoeder anna van immemorialen tijde binnen deze stad wettelijck is ingerigt ende onafhangelijck van het meergeseijd broederschap heeft gexisteert noghtans indien sijne majesteyts intentie waere, dat wij ingevolge van het voorseide edict van den 8 april 1786 oock souden begrepen sijn, tgone wij niet en betrouwen, verklaeren wij bereed te sijn den staet van dezen gilde seffens over te geven.

Aldus gedaen den 28 juli 1786

(get.) Milo F. Cornelis Coppens

(ARA., Oostenrijkse Privé Raad, nr 1104 A, orig.)

---

(16) De éne is een rekening van de Rederijkerskamer van S. Anna, de andere van de Broederschap.
(17) z. bijlage nr. 2.
(18) z. bijlage nr. 3.
(19) z. blz. 50.
(20) z. bijlage nr. 1.

5. 3 oogst 1786 — Verslag van de magistraat aan de Regering over de Rederijkerskamer en Broederschap van S. Anna.

A Sa Majesté L'Empereur et Roi

Sire

En conformité des ordres contenus dans la dépêche qu'il plu a votre Majesté nous adresser le 15 de juillet dernier, et que nous avons aussitôt communiquée au comité établi en cette ville pour l'exécution de l'edit impérial du 8 avril (21) de cette année ce même comité a Interpellé le 17 du predit mois de juillet la pretendue corporation de Rétorique, en lui signifiant qu'elle ne peut plus exister a moins qu'elle puisse faire conste qu'elle a des titres pour verifier son établissement legal et independant de la confrerie de Ste anne supprimée.

C'est en conséquence que ceux de la dite pretendue corporation de Rétorique ont produits et remis au prédit comité le 2 du courant les actes et documents ci joints, par lesquels ils pretendent verifier leur existence — comme serment ou corporation de Rétorique avant l'epoque du 8 de mai 1673, lorsqu'aiant reçu du reverend frere ciprien Deschamps Recolet autorisé par son superieur le Reverend Pere françois van Heule Provincial de l'ordre des Franciscains Recolets en Flandres, une partie des Reliques de St anne ils se seraient érigé en confrerie et auraient adopté un autel dans l'Eglise paroisiale de cette ville où les dites Reliques ont été exposées et s'y trouvent conservées jusqu'a ce jour, de façon que depuis, ils ont compte separé des aumones et ofrandes reçues a cette occasion dans la dite Eglise comme confrerie, et ce qu'ils ont perçus et profité comme serment, tant du loier de leur maison, de la ville pour gratification qu'autement.

Quoi qu'il en soit, nous deferons respectueusement à la décision de votre Majesté, si par ces actes et documents la dite pretendue corporation a suffisamment verifié son établissement legal et independant, observant toute fois, que si elle peut avoir été de quelqu'utilité — dans des temps reculés, lorsque la ville n'avait point d'école ou s'enseignaient les arts libéraux, et qu'alors elle aurait pu meriter la retributuon de 50 florins par an mentionnée dans le Reglement atterminatif de cette ville du 1 fevrier 1683, que ces motifs ne subsistent plus aujourd'hui ou la jeunesse peut aquerir une erudition parfaite dans les écoles publiques établies en cette ville, tellement que la dite pretendue corparation de Rétorique nous parait non seulement inutile mais nuisible et a charge au public comme aux particuliers : la preuve en est evidente, vu que toute leur besoigne, qui ne peut plus avoir lieu aujourdhui, leur theatre vendu aiant été remplacé par les pompes a feu et autre outils de premiere necessité, consistant a déclamer avec un air aussi gauche, que leurs pieces malcousues etaient grotesques; les acteurs et les spectateurs negligeant a ce sujet leur afaires domestiques et souvent pressantes (22), d'autant plus que les gens aisées sont en petit nombre dans une aussi petite cité, et que c'est la classe de citoiens la plus grossière qui s'enrole dans pareille congregation (23) sous l'espoir de boire et fricasser pour rien, et s'amuser a tels spectacles, s'entretenant ainsi les uns les autres dans la fainéantise et ivrognerie pendant des mois entiers sous pretexte d'aprendre et exercer leur roles ou exécuter leurs farces, pour lesquels la ville a paié jusqu'ici mal a propos 50 florins par an et qu'il serait inutile de continuer l'objet cessant, et surtout depuis que votre Majesté par son decret du 6 fevrier de cette année a daigné assigner des pensions sur la même caisse et avec toute l'avantage possible aux professeurs de la langue latine qu'il sont obligés d'enseigner sous la diction francoise et flamande (24).

Une autre source d'ivrognerie attire a cette assemblée les amateurs et leur fournit souvent l'occasion de s'exercer, savoir tout citoien est ici presque obligé par bienseance de se servir des supôts de cette corparation pour faire

---

(21) Edikt over de afschaffing der geestelijke broederschappen.
(22) De bevolking had dus wel grote belangstelling voor de stukken door de rederijkers opgevoerd !
(23) Onjuist !
(24) De stad betaalt een wedde aan de leraars van de latijnse school.

porter les morts a l'enterrement, qui, le mort etant a peine dans la fosse, se rassemble a la chambre dite S. Anne, et y va boire sans remission a la santé du défunt pour une livre de gros de bierre (25) que souvent sa famille a peine peut paier, et lorsque cette pitance ne suffit pas, on se cotise pour faire la partie jusque bien avant dans la nuit, troublant le repos public impunement sous pretexte d'une chambre privilegiée.

C'est aussi et dans le même lieu qu'ils avalent les revenus annuels de leur maison, qui vraiment seraient bien mieux appliqués au soulagement des pauvres.

Touchant les obseques auxquels la confrerie des ames eteinte et supprimée dans la dite eglise paroissiale s'est engagé d'y faire exonerer au trepas respectif des individus, qui a cet effet ont payé au profit de la dite confrerie un florin huit sols, Vôtre Majesté daignera reflechir que si ces obseques viennent a cesser, ceux qui ont avancé la dite somme demandront a bon droit la restitution de leur argent comme plusieurs se sont déjà adressé au comité a cette fin, que l'ailleurs l'exoneration des dits obseques n'est pas onereuse mais plutôt lucrative par la quette qui se fait pendant ces offices, qui est plus que suffisante pour satisfaire les honoraires qui en dependent, ainsi que nous nous persuadons que si les dits offices n'y aient plus lieu que la table des pauvres et du saint esprit se trouvera frustrée d'un emolument au moins de 300 florins par an, et comme cela parait eloigné de l'esprit de l'edit Imperia susmentinné, nous esperons que votre majesté voudra bien permettre a la nouvelle confrérie de l'amour actif du prochain de faire exonerer les dits obseques dans l'eglise paroissiale de cette ville et s'y continuer les exercices de pieté, qui y atirent le peuple afin que selon les vues salutaires de votre majesté la table des pauvres et du St Esprit en recevrait un recours pour emploier selon le prescrit du même Edit Imperial.

Nous avons l'honneur d'être avec le plus profond respect

Sire De vitre Majesté Imperiale et Roiale

Les très humbles très obeissant et tres fidels serviteurs et sujets

Le Bourguemaitre et echevins de la ville de Ninove

(get.) Ghiselin

(In de marge :) De notre assemblée, le 3 août 1786.

(ARA., Oostenrijkse Privé Raad, nr. 1104 A, orig.)

6. 9 oogst 1786 — Beraadslaging van de Oostenrijkse Privé Raad over de Rederijkerskamers en over de Kamer van S. Anna te Ninove.

(Voornaamste gegevens uit de originele tekst :)
Volgens Limpens, verslaggever van de vergadering van de Privé Raad oordeelden de leden over de rederijkerskamers als volgt : « Qu'il existe dans plusieurs villes de ce Païs des chambres de Rhétorique qui ne font autre chose que de composer de temps à autre quelques mauvaises pièces soit en vers soit en prose et représenter de mauvaises comédies et tragédies... » (26)
Verder erkenden de leden dat de rederijkerskamers niet konden getroffen worden door het Edikt van 8 april 1786 over de afschaffing der geestelijke broederschappen, maar dat **al de rederijkerskamers** *zo snel mogelijk moesten verdwijnen en dat men in afwachting reeds de jaarlijkse subsidie van 50 g. voor de Rederijkerskamer van S. Anna te Ninove kon schrappen.*
De missen voor de ingeschrevenen van de Broederschap mochten nog gedaan worden maar zonder de tussenkomst van de Broederschap v. S. Anna (27).

(ARA., Oostenrijkse Privé Raad, nr. 1104 A.)

---

(25) Dit was een oud gebruik, dat nog niet zo heel lang verdwenen is.
(26) Vertaling v. ons : Er bestaan in dit land verscheidene Rederijkerskamers, die niets anders doen dan van tijd tot tijd slechte stukken in proza of in verzen schrijven en slechte blijspelen en treurspelen opvoeren.
(27) z. hierover ook bijlage nr. 5. Door deze omhalingen bracht de Broederschap van S. Anna jaarlijks ongeveer 300 g. in de kas van de Tafel der Armen.

De « Wettelichede » of de Keure van Parike

In het fonds van het Bisdom (inv. nr 20) berust er op het Rijksarchief te Gent onder nr 941 een stuk dat misschien wel waard is eens van naderbij bekeken te worden.

Het betreft een in perkament gebonden boekdeeltje dat als titel draagt « Den leenbouc van paerke ende de rechten van der plecken vercreghen bij gheerde van cuelsbrouc als bailliu in dien tijde van mer Symoene van Lallaing ridder heere van daer ».

Het eerste gedeelte van dit bundel is, zoals de titel het zegt, een leenboek inhoudende de denombrementen van de lenen die afhingen van de heerlijkheid van Parike. Deze heerlijkheid hing zelf af van het leenhof van de baanderij Boelare een der vijf leden van het land van Aalst.

Het tweede gedeelte bevat, alles in afschrift, een vonnis van de hoofdschepenen van Bergen in Henegouwen dat beveelt aan de schepenen van Parike van te onderhouden en te doen onderhouden al hetgeen vervat is in de 49 artikelen die bij dit vonnis als de « wettelichede van paerke » bedoeld is.

De aanleiding tot het uitvaardigen van dit « wetboek » voor de heerlijkheid Parike schijnen betwistingen te zijn die oprezen bij het bepalen van ieders recht in sommige zaken zoals blijkt uit de aanhef van dit vonnis waarin Renault Boullet zegt dat er « inde vors. heerlicheyt van paerke zijn diversche costumen ende usaigen groetelijc staende thegen ghemeen orloev ende contrarierende der wettelicheyt van uwen uppersten hoofde van berghen » voor deze costumen, gaat hij verder, « die niet en sin tonderhoudene » verlangt de heer van Parike dat ze deugdelijk zijn om door iedereen te kunnen onderhouden worden. Daarom wil men deze « quaden ende ouden usancyen te destruwerene ende neder te legghene ende te hebbene ende te vercrighene inde vors. heerlicheyt van paerke banne ende usaigen reghelen ende ordonnancien naer de wettelicheyt van uwen vors. uppersten hoofde van berghen ». Deze regelen dienen voortaan door iedereen nageleefd.

Tussen haakjes wordt vermeld dat « die van paerke moeten useren delle van gheerontsborghe ende de mate van winen ende van biere up de boete daer toe staende ».

Dat sommige bepalingen van deze wettelichede zo maar niet zonder meer werden aangenomen blijkt uit een vonnis van de schepenen van parike dat uitgesproken werd inzake een betwisting tussen de heer van parike en twee inwoners van die heerlijkheid namelijk een brouwer, pauwels heins, en een tapper, jan de clercq, die weigerden de, ingevolge dit nieuw reglement, verschuldigde belasting op het gebrouwde en verbruikte bier te betalen.

Deze 49 door de hoofdschepenen van Bergen uitgevaardigde artikelen « staet in walssche en es elc article daer up verclaert ende ghetranslateert in Vlaemssche bij gheerde van insbrouc, bailliu ».

Ziehier nu de Vlaamse tekst van dit tweetalig reglement dat opgesteld werd de 28 november 1472.

1. Eerst van boeten daer bloet es blende slaeghe (1) ofte quetsse sal de heere hebben van boeten 90 sch. bl.
2. Item van bloede ghedaen sonder gheslepene wapene 100 sch. bl.
3. Item van vergaderinghen ofte ghevechte gheschiet ofte ghedaen met gheslepene wapenen weder bloet daer compt ofte en doet 10 p. bl.
4. Item ende up dat dese vergadringhe of ghevechte gheschien bij nachte zoo zijn de boeten scludich (sic) te dobblerene.
5. Item up dat in dese vergadringhe ofte twisten yement ter eerden valt ende hem die daer af beclaghen wille ende dan can doen blijken sal daer af hebben al voren eer de heere zijn boeten daer af verhalen sal 62 sch. 6 den. bl.
6. Item ende up dat eenighe vergaderinghe ofte ghevechte ghevallen sonder ghetuyghenesse ende de gheinjurrede hem daer af beclaghen wille dat hij daertoe ontfanghe sal zijn up zijnen eedt ende de verwerere niet die wars alleene zijnen eedt te doene maer dat hij betale inde stede van zijne orconden 7 sch. 6 den. bl. van boeten ende up dat de verwerere niet en zweere zoo sal hij vallen in alsulke boeten als dinhouden van der beclachten behelsen sal achtervolghende de vergaderinghe boven verclaerst ende insghelijcs up dat de claghere niet en zweert ende ghebreckelijc zij van zijnder wettelicheden te versouckene zoo zal hij vervallen in 7 sch. 6 den. blanc ende af alsdan zoo es de verwerere sculdich quyte te ghane van den boete ende brueken daertoe staende.
7. Item van allen beclachten zij van erven haven ofte anderen saken staende ter kenessen of wijsdomen van scepenen yeghelijc die vervalt van quader clachten es sculdich ghewijst te zijne in de boete van 7 sch. 6 den. bl.
8. Item van allen beclachten van tseinse ende van loye bedraghende 27 den. bl. sal de heere hebben 3 den. ieghen de claghere dewelke tsurplus toebehoort.
9. Item zoo wie wederseide scepenen ghaende ieghen huerlieder wijsdom sal ghewijst worden in 11 sch. 6 den. blanc daer af elc scepenen hebben sal sij present ofte en zij 24 sch. bl. up dat hijse nemen wilt want in zijn macht es die de quytene ende de heere sal tsurplus hebben ende de wedersegghere zal betalen de coste vander wet.
10. Item up dat yement ware stekende zijnen steke ter causen van erfscheedinghen ieghen eenen upstal niet en seide ic steke hier mijnen steke als up mijn erve ofte emmer alsoo varre als gherechte erfscheedinghe my gheven sal die soude verbueren up dat

(1) « blende slaeghe » of « blinde slach » is het begrip waarmede men in vroegere rechtstermen een slag omschreef die niet door het vlees ging — een kneuzing — een buil. (Glossarium van verouderde rechtstermen enz... van K. Stallaert — 1980 — Leiden) meer algemeen bekend onder « donslach » zie Geschiedenis van het Strafrecht in Vlaanderen van de 11e tot de 14e eeuw — R.C. Van Caenegem 1954 in Verhandeling nr 19 van de Klasse der Letteren — Kon. Vl. Acad. v. België).

de meyere daer af clachde sulke boeten als dwettelijke hooft van berghen daer af ordonneren soude.

11. Item dat neyment quaet ofte iniurie en spreke te scepenen waerts ter causen van huerer officyen up verhaelt te zijne van sulker boeten corectien van van vanghenesse ende van weghen ter ordonnancien vanden vors. wettelijke hoofde van berghen.
12. Item de brake een simpel arrest ghedaen bij eenen sergant inde vors. plecke van paerke sal verbueren 60 sch. bl.
13. Item de ghene die brake een arrest ghedaen bij den meyere in presencyen van viere scepenen maer datse met scepenen gheproeft zij die soude verhaelt zijn in amenden ter ordonnantien van den wettelicheden vanden hoofde van berghen.
14. Item de huerne beesten die vonden sullen worde yemende scade doende elc soude verbueren 12 den. bl.
15. Item een peert vonden in ghelijker plecken 2 sch. bl.
16. Item een verken 6 den. bl.
17. Item een schaep 6 den. bl.
18. Item ende up datter 5 verkine ofte 5 schapen in een cudde ware tcudde soude verbueren 5 sch. bl. ende al waert datter meer dan 5 ware nochtans soude tcudde liden ome 5 sch. bl. mits altoos de schade te restituerene bij der eedt vanden ghenen die de schade ghedaen ware.
19. Item up dat dese schade ende tscutten gheschiede bij nachte de boeten souden dobbleren maer de restitucye vander scaden soude zijn ghelijc bij daghe gheschiet.
20. Iitem dat niement anderen schade en doe inden ougst noch in anderen tijde in bogaerde in fruyte garfe noch in anderen manieren up de boete van 7 sch. 6 den. bl. vande velden ende 5 sch. bl. vanden bogaerden ende de scade te restituerene.
21. Item dat nyement en mene noch vare dore audeliede vruchten noch in verboden weghen up de boete van 5 sch. bl. vanden waghen ende 2 sch. 6 den. bl. vander kaeren up datsse ghecallengiert ende overbrocht waren bijden pratere ende scade te restituerene al soo voors. es.
22. Item dat yeghelijc vanden ingane van maerte tote der tijt toe dat alle die vruchten ghevelt sullen zijn ende ontvroemt ghehouden sullen zijn de verstoppene heurlieder erve ieghens de upstallen up de boete van 27 den. bl.
23. Item dat elc hooft van huuse ofte eenich persoon souffissant zijnde zal ghehouden zijn tehulpene makene ende te beterne (2) de straten ende weghen ter vors. plecken alle warven alst behoeven sal ende hemlieden bevolen sal worden bij hueren vors. heere ofte van zijnen meyere up de boete van 27 den. bl.
24. Item dat nement sonder orlof vanden ghene dier machtick zij en grave noch en arghere (3) de upstalle vander vors. heerlicheit up

---

(2) beterne — beterden — opmeting van een afstand door de schreden te tellen (E. Verwijs & J. Verdam. Middelnederlands Woordenboek 1916 — 's-Gravenhage).

(3) Arghere — argheren — verminderen in waarde (zaken) iemand benadelen (pers) (ibid).

de boete van 7 sch. 6 den. bl. ende den selven upstal te herstellene in state ghelijc hij te vors. was.

25. Item dat deghene die zijnen pant ofte zijn beesten scutten soude aenden pretere ofte aen de ghene diese gheschut hadde in zijn stade die soude zijn up de boete van 7 sch. 6 den. bl. up transport ende overbringhen vanden ghenen die mense gheweert hadde.

26. Item dat nyement erve hebbende ieghen upstalle daer up en huuse sonder dat teerst ghetoocht te hebbene meyer ende scepenen als waer bij dat men erfscheedinghe doen mochte up dats behoufde up de boete van 7 sch. 6 den. bl.

27. Item dat bevel ende ban ghedaen zij voor den ougst dat alle de ghene die vonden sullen worden te velde ougstede buyten tijde sullen zijn up de boete van 2 sch. 6 den. bl. ende een truanderesse (4) up de boete van 12 den. bl.

28. Item dat nyement leede noch en doe leeden zijn beesten etten te velde tusschen anderliede schooven in tijde vanden ougste up de boete van 2 sch. van allre beesten.

29. Item dat yghelijc die beesten vonden in zijn schade ende die brocht int scot dwelke yeghelijc doen mach ome gherestitueert te zijne vande scaden die de beesten ghedaen souden hebben sullen ghewijst worden in de boete verscreven also wel als oftse de pratere gheschut hadde ende sullen de partien gherestitueert up haren eedt.

30. Item dat nyement en vercope wijn bier noch ander dranc sonder ghekuert te zijne bij meyer ende scepenen up de boete van 7 sch. 6 den. bl.

31. Item dat gheen tavernier en arghere zijnen wijn noch anderen dranc vander tijt dat ghekuert sal zijn up ghelijke boete metgaders den vors. dranc alsoo gheargert verbuert ende de neeringhe van dien jare ende dach verloren up dat hij daer af verwonnen ware metter waerheyt.

32. Item dat nyement en ontsegghe eenich vanden vors. dranken te vercoopene naer der tijt datsse ghekuert souden zijn mits ghelt ghevende ofte goede pande up de boete van 7 sch. 6 den. bl. maer dat versouc daer af ghedaen niet en zij binnen tijde van vertier.

33. Item dat van wijne ende van anderen drancke kuerrecht betaelt zij dats te wetene van eenen waghen wijne 4 stoope van eender karren 2 stoope ende van elc brusele in de vors. heerlicheyt gheschiet 4 stoopen.

34. Item dat nyement wie hij zij en mete drancke noch eenich laken noch oic weghe anders dan rechtverlichlijc ende den coopere thuere ghevende up de boete van 60 sch. bl. ende te verliesene alle tghene dat te cort of te cleene ghemeten of gheweghen ware behoudelijken dien dat binnen der selver kueren ende daghe alst alsoo geschiden soude de ghene die de schade ontfaen hadde doverbringhe ghedaen hadde aenden meyere vander plecken maer dat

(4) truanderesse — ofr. truanderie van truand = landloper — bedelarij (ibid).

lieder van gheloove waren sonder quaet ocquison (5) ende de vors. scepen also wijsen souden up dat zij tghebrec saghen blijkende.

35. Item dat neyment up 7 sch. 6 den. bl. en dobbele ende intsghelijcxs up alsoo vele die deherberghe houden soude ende up dat bij nachte geschiede zoo souden de boeten dobleren.
36. Item dat nement onnutte herberghe en houde up ghelijke boete.
37. Item dat nement wie hij zij bij nachte gae ter spenninghe (6) up de boete van 5 sch. bl.
38. Item dat zekere warderere (7) gheheedt zij bijden meyere ende scepenen omme rapport te doene van alle ware van witten broode ofte van bruynen dwelke men vercoopen sal of ter venten stellen inde vorseide heerlicheyt ende dat de ghene die bevonden worde te cleenen broot hebbende sal zijn van elke reysen up de boete van 7 sch. 6 den. bl. sbroot verbuert ieghen de heere ende de vente verloren 40 daghen daer naer dit de coste vander wet te geldene up datter clachte af ghedaen ware bijden meyere alsoo varre als de wet uute gheven soude.
39. Item dat gheen vleeschouwere vysschere noch andere niet en sullen moghen vercoopen vleesch noch andere ware andere dan dat duechdelijc ende rechtverdich es ten warante vande scepen lijdende ende die ter contrarien dade en de meyere daer af claghe dade soude zijn inde boete van 7 sch. 6 den. bl.
40. Item dat nyement andere schade en mach noch tuyne breken up de boete van 27 den. bl.
41. Item dat nement en snijde wissen noch wijmen up anderliede wilghen of popeliere onredelijc ende het en sij ome verdecken ende in werke te stellene binnen uwer heeren scepenen wijsom up de boete van 27 den. bl.
42. Item dat nement en vissche noch scade en doe in anderliede watere up de boete van 60 sch. bl.
43. Item die zijn erve beslote ieghen weddewatere of upstal daer palen stonden ende begrepe of leyde aen zijn erve den upstal overterdende de palen dat ware up de boete van 60 sch. bl.
44. Item dat zekere pratere ghemaent ende gheheedt zij ter vors. plecken bij mayere ende present scepenen die ghecosen sal zijn bijden meesten deele eerdtwennen van daer ende dat alwie ghelooft zij van zijn overbringhen maer dat hij datte doe in zedelijker tist ende die van hem scutten zijnen pant die soude zijn inde boete van 7 sch. 6 den. bl.

---

(5) quaet ocuison — fr. homme de mauvais ocquison = un homme chicaneur = knibbelaar — dwarsdrijver — haarkliever. (Glossaire de la langue française — Dict. de la curne de St Palaye — Parijs 1882.)

(6) spenninghe — in het mnl. bestaan de woorden spinninge, spendingen in de betekenis van kamer waar gesponnen wordt. Een spinkamer voorbehouden voor de vrouwen. Later heeft men de gezellige bijeenkomsten, die in deze kamers plaats hadden, daar ook willen mede bedoelen. Fr. scrienne — germ. screo = kamer.

(7) Warderere — waarderen = taxeren = de waarde van iets bepalen. Het waren keurmeesters die toezicht hielden op de naleving van de keuren (ibid).

45. Item dat een verschoevere ghecosen zij bij den meesten deele vanden eerdtwennen (8) ende gheheedt bij den meyere present scepenen ome ghelooft te zijne van zijnen overbringhen dwelke hij doen soude voor bamesse up de boete van 60 sch. bl.

46. Item dat U vors. heere mach kiezen ende eeden present scepenen eenen tollenere ome gheloeft te zijne vanden ghebreke ende onderghеven tolle up de boete diet sculdich ware ende verbuerde van 60 sch. bl.

47. Item dat yeghelijc verkene hebbende ghehouden zij die te sendene ten harde up dat hij te zijnen huuse gheender zweender en hadde dit bij nachte te schuttene up de boete van 5 sch. bl.

48. Item dat U vors. heere mach kiesen eender pratere vander bosschen ende dien doen eeden voor meyere ende present scepenen ome ghelooft te zijne van zijn overbringh up zijn eedt in sulke manieren brochte hij beesten yemende scade ghedaen hebbende in huers bosschen dat zij zullen sijn in alsulke boeten als vors. es ende de scade te restituerende ende brochte hij over eenighe lieden die groen houdt af ghehouden hadden dat die sullen zijn omme dafhouden van eekenhoute up 60 sch. bl. ende van nieuwenhoute 22 sch. bl. ofte up alsulke boeten alsmen useert van sulke saken inde bosschen ghebuert boven ende beneden.

49. Item ende sijt de vors. procuruer dat ghij lieden te desen boeten bannen ende usaigen sculdich zijt te orlovene ende alsoo te wijsene alle warven alst alsoo gheschieden sal dewelke ghij wel doen mocht ende sculdich zijt soo versouct hij dat alsoo ghedaen zij ofte alsoo varre als scepen segghen sullen ende trecht vande lande bewijsen sal ende up dat ter plecken eenighe usaigen te contrarien ware alsoo vors. es de vors. procureur ome ende inde name van uwen vors. heere die wederleyt die ende versouct daer af de gheheele wettelicheit van berghen te hebbende segghende dat hijt alsoo sculdich es van hebbene dies hem ghedraghende weder hij t lutel ofte te vele hiessche ofte yet dat contrairie ware inder wet ende inde corectie van uwen vors. uppersten hoofde ende up dat ten saken vorscreven eenigh prouve behoorde te doene ende scepenen overleden waren ofte gheen kennesse daer af en hadden de vorschreven procureur presenteert daer af zoo vele te prouvene bij bevonden galme als dat schuldich es ende behoeven mach tesegghene van scepenen dies beclaecht hem van ian payens als scepen vander vors. heerlicheit van paerke ende van jorys de clerc als laet vander vors. heerlicheyt ende alsoo van allen anderen diere yet ieghen segghen wilen ende versouct de vors. procureur dat hem daer up wet gheschiede meyer in orcandtschepen van U mijn heeren scepenen.

GENTBRUGGE. *J. van Twembeke.*

---

(8) eerdtwennen — de fr. tekst geeft laboreur = landbouwer. Wennen komt hier waarschijnlijk van wenden, omkeren. Eerde (aarde) om wenden = grondbewerken (ibid).

Iwein van Aalst en de Norbertijnerabdij van Drongen

Waar nu de Eerwaarde Paters Jezuïeten verblijven te Drongen, woonden tot in 1797 de Paters Norbertijnen (1).

Rond het jaar 600 kwam de H. Amandus het evangelie verkondigen aan de heidenen van Gent en het omliggende. Ook te Drongen was hij gekomen, had er het geloof verkondigd en verschillende tot het christendom bekeerd. Onder zijn bekeerlingen was er een zekere Basinus (2).

Een zeer oude legende verhaalt van hem, dat, toen hij op jacht was en drie dagen lang een hert volgde, hij van vermoeienis bezweek aan het kruis dat Amandus aan de boord van de Leie had opgericht. Hij viel er in slaap en in zijn slaap werd hem door een hemels visioen opgelegd drie bidplaatsen te bouwen, één ter ere van O.L. Vrouw, één ter ere van Sint Pieter en één ter ere van Sint Jan. Basinus bouwde deze drie kerken en hoogstwaarschijnlijk op raad van de H. Amandus en om de drie kerken te bedienen, stichtte hij een geestelijke gemeenschap van « Wereltlijcke priesters oft canonicken » bij de kerk van O.L. Vrouw, de enige van de drie kerken die in latere tijd overbleef. Deze Lieve Vrouwkerk werd vernieuwd en vergroot en zou de abdijkerk van Drongen worden. Wat er geschiedkundig ook van zij, indien de stichting tot de H. Amandus niet opklimt, moet zij toch onder zijn invloed en die van de kloosters, door hem opgericht, geschied zijn (3).

Naast de eerste eigenlijke kloosters die de regel van de H. Benedictus volgden, bestonden er geestelijke gemeenschappen, die alleenlijk statuten of voorschriften volgden, zonder een eigen kloosterregel te bezitten. Wie tot deze gemeenschap behoorden, noemde men geestelijken met kanonikaal regiem. In dit kanonikaal regiem waren er reguliere en seculiere kanunniken. De reguliere waren kloosterlingen verbonden door de drie beloften met eigen kloosterregel. De seculiere waren gewone geestelijken, die niet door de drie beloften verbonden waren; zij hadden slechts enkele statuten na te leven en waren verplicht tot het dagelijkse koorofficie; zij woonden in afzonderlijke huizen en beschikten over hun persoonlijke inkomsten. In de 9e eeuw was Drongen reeds een kapittel van seculiere kanunniken (4).

Na drie eeuwen hadden deze geestelijken grote rijkdommen en voorrechten gekregen. « Deze rijkdommen en voorrechten ontaarden hun gemoed en maakten van de bedienaars des outers luye losban-

(1) Archief abdij Grimbergen - abdij Drongen : Copia authentica mortuarii ecclesiae abbatialis B.M.V. in Trunchinio. Anno 1775.
(2) J.J. De Smet. Descriptio de origine conventus postea abbatiae Trunchiniensis Ordinis Praemonstratensis. Brussel 1837, pag. 591.
(3) Acta Sanctorum, Julii, III, 701.
(4) J.J. De Smet. Zie onder (2), pag. 593.

dige lieden, die tot ergernis van grooten en kleinen dienden » (5).

In 1120 stichtte de H. Norbertus te Prémontré bij Laon (Fr.) een klooster voor reguliere kanunniken. Hij gaf hun de regel van de H. Augustinus en een wit kleed (vandaar de naam Witheren). De orde verspreidde zich heel spoedig in Duitsland, Engeland, Schotland, Denemarken, Zweden, Noorwegen en ook in de Nederlanden, waar er verschillende kloosters werden gesticht, toen de H. Norbertus de ketterij van Tanchelm te Antwerpen bestreed.

Iwein van Aalst, had voor deze orde bij de bestrijding der ketterij te Antwerpen een bijzondere attentie gekregen en hij deed in 1134 enige Norbertijnen uit Laon naar Vlaanderen komen en hij schonk hun goederen te Salegem in Vrasene (Waas), opdat zij daar een abdij zouden oprichten. De stichting van de abdij van Salegem werd in 1136 door Simon, bisschop van Doornik, goedgekeurd (6).

Zoals we hoger zegden, geraakten de meeste kapittels van die tijd en zo ook het seculier kapittel van Drongen in verval door verlies van vurigheid, van regeltucht en priesterlijke deugd.

Graaf Iwein van Aalst, heer van Drongen, die de verzaking van alle kloosterdeugden niet lijden kon, vatte het gedacht op de kanunniken tot de hervormde regel van Sint Augustinus of van Premonstreit te doen overgaan (7). Hij deelde zijn ontwerp aan Odgerus, de proost, en zijn broeders mee, maar deze wilden van geen verandering horen. Na herhaalde malen op de zo nodig geworden hervorming met zachtheid te hebben aangedrongen, doch altijd te vergeefs, vroeg Iwein aan de graaf van Vlaanderen, zijn schoonvader, zijn gezag te gebruiken, om de kanunniken die van hun regel afgevallen waren tot de orde te brengen en hen te verplichten de voorgestelde maatregelen aan te nemen of indien zij in hun weigering bleven volharden, hen dan uit het klooster te drijven. De graaf van Vlaanderen steunde Iwein van Aalst; het bevel van de vorst werd naar Drongen overgebracht en was zo vastberaden en zo dringend dat de seculiere kanunniken wel bemerkten dat er buiten de voorgestelde keus niet te onderhandelen of te wachten viel. Graaf Iwein van Aalst bekwam in 1138 van Graaf Diederik van Vlaanderen dat de seculiere kanunniken van Drongen gedwongen zouden worden ofwel de regel van Norbertus aan te nemen ofwel hun sticht te verlaten. Zij hadden liever het sticht te verlaten en af te zien van al hun beneficiën dan een geregeld en werkzaam leven aan te vangen. De 2e mei 1138 legde Odger in de handen van Iwein zijn waardigheid van kloosteroverste af en trok met al de kanunniken weg (8). Iwein bracht abt Gozewijn met zijn reguliere kanunniken van Salegem naar Drongen en hechtte Salegem als onderhorige priory aan Drongen vast (9). Deze veranderingen werden goedgekeurd in 1146 door Simon en in 1147 door Anselmus,

---

(5) F. De Potter en J. Broekaert. Geschiedenis der Gemeenten van Oost-Vlaanderen. Gent 1864. « Drongen », blz. 72.
(6) J.J. De Smet. Zie onder (2), pag. 704-705.
(7) F. De Potter en J. Broekaert. Zie onder (5), blz. 72.
(8) Sanderus. Flandria Illustrata, pag. 309.
(9) J.J. De Smet. Zie onder (2), pag. 707.

beide bisschoppen van Doornik en door Paus Eugenius III bekrachtigd (10).

Iwein schonk aan de nieuwe gemeenschap niet alleen de goederen welke de verjaagde seculiere kanunniken bezeten hadden, maar vergrootte het klooster door een kosteloze afstand van een grote boomgaard, gelegen te Drongen en palend aan zijn kasteel : « in ipsa villa pomerium magnum eidem villae adjacens » en verkreeg ook voor de nieuwe gemeenschap van zijn schoonvader de graaf van Vlaanderen, het bos van Hulsterlo en uitgestrekte goederen in het land van Waas (11).

Op 26 september 1139 legde Iwein op het altaar van Drongen in tegenwoordigheid van abt Gozewijn en zijn kloosterbroeders een akt neder, waarbij hij zijn vrije bezitting te Burst, met alles wat er toebehoorde, offerde aan God en O.L. Vrouw, voor het vrij gebruik der Praemonstratenzers van de kerk van Drongen en dit vooral op verzoek van zijn echtgenote Lauretta (12).

Door deze gift komt het dat de abdij van Drongen nog meer bezittingen kreeg in het land van Aalst, waarover later een studie volgt.

Iwein, de grote weldoener en stichter der abdij, had nu het groot genoegen te zien, dat de kloosterlingen voor wie hij de poorten van het sticht had opengesteld, zich ten volle waardig toonden van zijn mildheid. De luiheid en de losbandigheid der vroegere was vervangen door de ijver en de vroomheid der volgelingen.

Iwein van Aalst werd in de Norbertijnerkerk van Drongen begraven in 1145 en in 1167 ook zijn dame Lauretta.

De Norbertijnerabdij van Drongen bleef door alle onwentelingen heen bestaan en heeft gebloeid tot in 1797, waarin alle goederen door de Franse Revolutie tot nationaal goed werden verklaard (13)

ZONNEGEM. *G. De Smet.*

Kerksluiting en Priestervervolging tijdens het schrikbewind te Herzele en te Borsbeke

De kerk van Herzele is waarschijnlijk de eerste van al de omliggende kerken gesloten geweest. Uit de akte van huwelijken, dopen en overlijdens zou men moeten besluiten dat de kerk gesloten werd begin oktober 1797. Eens de kerk gesloten, werd, ze veranderd in een « kot » zegt de kronijkschrijver. « De gevangenen

(10) Archief abdij Grimbergen - abdij Drongen : Copia authentica... Zie (1).
(11) J.J. De Smet. Zie onder (2), pag. 705.
(12) Sanderus. Flandria Illustrata, I, 186 — Lindanus : De Teneraemunda, I, 93 — Miraenus : Opera diplomatica, I, 401.
(13) Archief abdij Grimbergen - abdij Drongen : Copia... Zie (1).

lagen er op stroo, gelijk de verkens » (1). Soldaten hielden de wacht aan de kerkdeur. Men mocht vrij eten dragen aan de gevangenen, maar wie op het kerkhof wilde gaan om te bidden, werd zonder genade weggejaagd.

In die tijd had Herzele als pastoor, Jan-Baptist Pensaert en als onderpastoor Jacob Leemans. Zij waren gewoonlijk thuis in de pastorij, waarin van dan af veel kinderen hun eerste communie deden.

Af en toe doken de vervolgers te Herzele op. Maar eerst gingen deze steeds de burgemeester dokter Van Waeyenberghe groeten, die voor hen uit ogenverbinding wijn ophaalde, zodat zijn meid de tijd vond om zelf of door een betrouwbare persoon de priesters te verwittigen. Pastor Pensaert was een oude zieke man en moest bij elke vlucht steeds door zijn onderpastoor geleid worden. Gewoonlijk vluchtten zij dan tot bij de heer advokaat De Vos of bij de heer Sebastiaan Van der Straeten ofwel naar het kasteel te Borsbeke, waar zij dan uitsliepen. Zij hebben zich ook dikwijls weggestoken in de kelder van het hof der familie De Latte (waar nu het klooster staat).

Zij hoorden biecht 's nachts op de hoeven Van Durme, Van Buggenhout, in de Arrestraat, Rockelé, Hoogstraat, in het huis der familie De Knijf in de Kerkhofstraat. Ofwel werden de parochianen die te betrouwen waren, persoonlijk verwittigd; ofwel trok Frans De Smet van Evendaal, telkens er biecht gehoord werd, door de straten van de parochie en klakte met zijn zweep en de mensen die het verstonden, wisten waar zij naartoe moesten.

Onderpastoor Leemans wijdde de palmen en iemand deelde ze uit aan de kerk. Wie zich bijzonder verdienselijk maakte in deze besloten tijd was de meid van pastoor Pensaert. Zij was Petronilla Eechkout van Lede, bij wier familie de pastoor en de onderpastoor van Herzele onderdoken in het hevigste van de vervolging. Later kwamen zij dan dichter bij en verbleven op het kasteel te Borsbeke bij de familie De Vuyst. Pastoor Pensaert verscheen zeer weinig te Herzele. Zijn meid is altijd in de pastorij gebleven, waar zij dag en nacht de familie De Knijf bij haar had. Al wat ze bezat heeft ze gebruikt om in het onderhoud van haar priesters te voorzien.

Ook heeft de familie De Knijf zich met Petronilla Eeckhout zeer verdienstelijk gemaakt. Zij woonde in de Kerkhofstraat, maar lijk we hoger schreven, verbleef deze familie veel in de pastorij. In hun huis of in de pastorij werden de kinderen voorbereid tot hun eerste Communie en zorgden zij ook voor het toedienen van het H. Doopsel aan de pasgeboren kinderen. Uit de doopakten van die tijd stellen we vast, dat al de pasgeborenen gedoopt werden meestal op hun geboortedag zelf of toch allerlaatst daags nadien. De priester, die het doopsel toediende, was gewoonlijk eerwaarde Heer Ost, pastoor van Aaigem, een geboren Burstenaar, en die tijdens de vervolging ook te Burst verbleef. Dikwijls werden de kin-

(1) Alle feiten zijn terug te vinden in het archief der kerk te Herzele.

deren van Herzele naar Burst gedragen, om in de verblijfplaats van pastoor Ost, gedoopt te worden. Regelmatig ging hij ook naar Herzele om er 's nachts biecht te horen.

Nooit is de familie De Knijf, Petronilla Eeckhout of één der priesters verraden geweest, wat bewijst dat de ganse bevolking van Herzele, op wat uitschot na, haar geloof trouw bleef en haar priesters en hun helpers genegen was.

De kerk van Borsbeke werd gesloten op 20 oktober 1797. De pastoor Jacobus Leonardus Smets, een geboren Diestenaar, was er door Zijne Eminentie de Kardinaal Aartsbisschop van Mechelen slechts sedert 30 september van dat jaar benoemd. Zijn tweede doop was reeds zonder ceremonieën, want hij schrijft bij deze doopakte « propter maximam persecutionem Gallorum in clerum, Eminentissimus Dominus Cardinalis Mechliniensis concessit ut infantes sine coeremoniis baptizati fuerunt, qua postea fuerunt suppleta ».

De commissaris van de uitvoerende macht te Borsbeke was Petrus De Bie, van Petegem-bij-Oudenaarde, die met een meisje van Borsbeke gehuwd was. De secretaris van de uitvoerende macht voor het kanton was Frans De Keyzer. De broeder van Frans De Keyzer was vrederechter van het kanton Herzele en woonde in die dagen in de pastorij te Burst; hij ook vervolgde priesters en godsdienst.

Beide werden geholpen door Egidius De Mulder, die men volgens zijn beroep de bijnaam « potbakker » gaf. De Mulder en ook al de kinderen van De Bie zijn alle zeer ellendig gestorven, « overvallen met schrikkelijke stuiptrekkingen, zodat de flauwste christenen zelf zeiden dat het een zienbare straf was ».

Voor De Bie zelf schrijft de kronijkschrijver : « Men hoorde hem grollen en brieschen van ten minste twee honderd stappen ver ». Gelukkig is hij nog berecht, en wel door Eerwaarde Heer Smets, de pastoor van Borsbeke, die hij zelf vervolgd had.

In vele der aanpalende parochiën waren de kerken nog niet gesloten gelijk te Borsbeke en te Herzele en zo hoorden op zekere dag enkele jonge mannen, die aan de kerk bijeenstonden, de klokken van de omliggende kerken luiden. Zij drongen de kerk binnen en begonnen ook met de drie klokken van Borsbeke te luiden. Pas waren ze begonnen, of de agenten der uitvoerende macht verschenen en zij moesten vluchten, maar de koster Judocus Van de Noordgate en zijn zoon Philip werden het betaald gezet; zij werden beide « gekoord en gebonden naar Herzele geleid en in de kerk, waarvan ze een gevangenkot hadden gemaakt, opgesloten ». Zij waren beide in hechtenis genomen, omdat zij aan die jonge luiders de sleutels der kerk hadden gegeven. Diezelfde koster is ook nog een tweede maal te Herzele vastgezet, omdat hij in zijn huis zegende met de relikwie van de H. Antonius, abt, patroon van Borsbeke.

Gelukkig in begin maart 1801 hield de vervolging op, de kerk bleef nog een tijdje gesloten, maar de pastoor begon toch opnieuw met de ceremonieën te dopen, maar nog steeds ten huize.

ZONNEGEM, **G. De Smet.**

Familie de SADELEER
(Herzele)

I. — **Laurentius de Sadeleer** bezat een leen van 100 roeden, gehouden van het leenhof te Zottegem, gekocht in 1703 (R.A.G., Herzele, Nr 28, f° 30, Nr 38, f° 11 en Nr 29, f° 368); dit leen ging achtereenvolgens over aan zijn zoon Jan, zijn kleinzoon Jan, zijn achterkleinzoon Pieter.

Hij had een zoon :

II. — **Jan de Sadeleer,** huwde te Herzele op 16 september 1669 *Nicolasia van der Snicht,* geboren te Herzele op 28 oktober 1645 (P. Jan .....; M. Nicolasia de Noortgate), dochter van *Adolf van der Snicht* (overleden te Herzele op 15 oogt 1653) en van *Johanna de Nose* (overleden te Herzele op 27 oogst 1667). Waren getuigen bij dit huwelijk : Joos de Lantsheere en Erasmus van den Bocht.

Zij hadden, te Herzele :

1) Petronella, geboren op 16 december 1671;
2) Jan, volgt III;
3) Joost, geboren op 3 oktober 1673;
4) Adriaan, geboren op 7 februari 1676;
5) een doodgeboren kind op 27 december 1682;
6) Joost, geboren op 6 maart 1685;
7) Adriaan, geboren op 20 mei 1686;
8) Lievens, geboren op 26 juni 1687.

IIII. — **Jan de Sadeleer,** geboren te Herzele op 25 februari 1672, aldaar overleden op 1 maart 1730 (R.A.G., Herzele, Nr 42, Bundel AB), was eigenaar van 2.756 roeden land. Hij trad op 22 mei 1712 te Herzele in het huwelijk (zonder kerkelijke dispensatie, dus behoorden zij klaarblijkelijk niet tot dezelfde familie) met *Maria de Sadeleer,* geboren te Herzele op 20 juli 1690, er overleden op 25 maart 1743 (R.A.G., Herzele, Nr 42, Bundel EB), dochter van *Pieter de Sadeleer* en van *Maria Tusschaens* (R.A.G., Herzele, Nr 30, f° 1). Getuigen bij dit huwelijk waren : Joost Tusschaens en Jan de Groot. Er bestonden dus te Herzele twee families de Saedeleer (1).

Zij hadden, te Herzele :

1) Jan Baptist, geboren op 6 mei 1713, huwde met Petronella MICHIELS, hertrouwd met Michiel BECKAERT, overleden te Herzele op 28 november 1751 (R.A.G., Herzele, Nr 28, f° 10). Zijn kinderen waren :

---

(1) **Tweede familie de Sadeleer :** Pieter de Sadeleer huwde Maria Tusschaens (R.A.G., Nr 30, f° 1), en had :

1) Rochus de Sadeleer, overleden zonder afstammelingen te Herzele op 28 maart 1774;
2) Jan de Sadeleer, vader van Jan de Sadeleer, pastoor te Waver; Pieter de Sadeleer, griffier te Alken; Andries de Sadeleer, pastoor te Kortrijk, en Jacobus de Sadeleer, welke uit zijn huwelijk met Theresia Camberlin slechts een dochter naliet Maria de Sadeleer, die in 1774 zestien jaar oud was;
3) Joost de Sadeleer, gehuwd met Catharina Meganck, en overleden vóór zijn vader, want zijn kinderen erfden door vertegenwoordiging. Deze kinderen waren : Johanna en Petronella de Sadeleer; deze laatste huwde met Jaspar Prieels;
4) Maria de Sadeleer, gehuwd met Jan de Sadeleer.

— Anna Francisca, geboren in 1748, in huwelijk met Pieter PRAET;
— Pieter Frans, geboren in 1752.

2) Pieter, volgt IV;

3) Joost, geboren 2 december 1723, trad in het huwelijk met Theresia MICHIELS, overleden te Herzele op 28 november 1751 (R.A.G., Herzele, Nr 28, f° 4), en had :

— Pieter Frans, geboren in 1751;
— Angelina, gehuwd met Michiel van ROODE (van Tygem);
— Francisca, gehuwd met Adriaan van LANDUYT (van Kerksken);
— Johanna, gehuwd met Frans de SCHAMPHELAERE;
— Elisabeth, gehuwd met Jan Baptist van der SCHUEREN.

4) Rochus, geboren op 18 januari 1727;

5) Francisca, gehuwd met Pieter de GUSSEMÉ, van Wetteren (G.A.G., Herzele, Nr 31, f° 6), en had :

— Jan;
— Frans;
— Judoca, gehuwd met Jan van LOREN;
— Elisabeth Johanna Maria Augustina, 16 jaar oud in 1776.

IV. — **Pieter de Sadeleer,** geboren te Herzele op 15 oogst 1715 (P. Pieter de Sadeleer; M. Nicolasia van der Snicht), er overleden op 1 oogst 1776 (R.A.G., Herzele, Staten van Goede, Nr 31, f° 81), huwde te Herzele op 19 februari 1746 *Johanna Francisca de Moor,* er geboren op 18 oktober 1728, dochter van *Jan de Moor* en van *Adriana van de Merlaere,* overleden te Herzele op 31 december 1782. Getuigen bij dit huwelijk waren : Jan Baptist de Sadeleer en Rochus de Sadeleer.

Zij hadden, te Herzele (2) :

1) Jan Baptist, geboren op 31 oktober 1747;

2) Pieter Jan, geboren op 18 juli 1752;

3) Theresia, geboren op 10 mei 1753, overleden vóór 29 januari 1789;

4) Petronella, geboren op 21 december 1756, gehuwd met Jan Baptist DANIER;

5) Anna Maria, geboren op 14 mei 1758 (P. Michiel Bochlé; M. Anna Maria de Winter), huwde te Herzele op 11 april 1780 Bernardus d'HAESE, geboren te Herzele op 8 mei 1759 (P. Bernardus de Hauwe; M. Maria Anna Labbé), zoon van Jan d'Haese en van Elisabeth van den Berghe, kleinzoon van Jan d'Haese en van Adriana van der Straeten; van Pieter van den Berghe en van Anna de Vulder. Getuigen bij dit huwelijk waren : Jozef de Costere en Petronella van der Zype (3).

---

(2) **Jan de Moor** en Adriana van der Meerlaere hadden te Herzele :

A) Catharina, geboren op 14 oktober 1722 (P. Pieter de Moor; M. Catharina de Wulf);

B) Maria Francisca, geboren op 19 oktober 1725 (P. Lieven de Meirlaere; M. Maria Meulenyser);

C) Johanna Theseria, geboren op 18 oktober 1728.

(3) **Jan d'Haese** werd niet geboren te Herzele waar hij, weduwnaar zijnde, overleed op 14 februari 1743. Hij huwde (niet te Herzele) met Adriana van der Straeten (niet geboren te Herzele), overleden te Herzele op 31 januari 1743. Zij hadden : Jan d'Haese (niet geboren te Herzele), overleden te Herzele, zestig jaar oud, op een hofstede « Op de Rullegem », die hij geërfd had van de van der Straeten's (R.A.G., Herzele, Nr 30, f° 24); hij was gehuwd (eveneens niet te Herzele) met Elisabeth van den Berghe, overleden te Herzele, zeventig jaar oud, op 18 mei 1785, dochter van Pieter en van Anna de Vulder (R.A.G., Herzele, Nr 30, f° 24). Zij hadden geboren te Herzele, en waarover Marcus Antonius van Swelwiele en Joost van den Berghe voogden waren : Jan Baptist d'Haese, geboren op 11 sep-

Zij hadden, te Herzele :

A) Jan Baptist d'Haese, geboren op 7 april 1781;

B) Bernardus d'Haese, geboren op 5 oktober 1783, overleden op 24 november 1784;

C) Pieter Frans d'Haese, geboren op 11 februari 1786;

D) Isabella Livina d'Haese, geboren op 15 december 1788 (P. Richardus de Sadeleer; M. Isabella Livina d'Haese), huwde op 29 december 1815 te Herzele met Bonifacius HANSSENS, geboren te Herzele op 29 december 1789, zoon van Albert Hanssens en van Anna Maria Boelangier (4), waarvan, geboren te Herzele :

a) Rosalia Hanssens, geboren op 1 november 1816, aldaar overleden op 8 november 1816;

b) Hendrik Hanssens, geboren op 20 oktober 1817, aldaar overleden op 16 december 1865;

c) Ferdinand Hanssens, geboren op 2 juni 1820, en overleden te Herzele op 11 november 1853, gemeentesekretaris aldaar, huwde te Herzele op 15 september 1847 Rosalia HULEU, geboren te Herzele op 8 april 1816, overleden te Geraardsbergen op 7 juli 1875, hertrouwd met Pieter de WINNE; dochter van Jacobus Huleu, Keizerlijk No-

---

tember 1749, huwde Theresia de Sadeleer te Herzele op 27 mei 1777; zij hadden geen kinderen geboren te Herzele; — Pieter Frans d'Haese, geboren op 17 oktober 1753; Isabella Theresia, geboren op 25 juni 1756, huwde te Herzele op 9 juli 1777 Andries Baten; zij hadden geen kinderen te Herzele; — en Bernardus d'Haese, gehuwd met Anna Maria de Sadeleer.

(4) **Pieter Frans Hanssens,** overleden te Velzeke-Ruddershove, huwde met Adriana van den Berghe, eveneens overleden te Velzeke-Ruddershove. Geen andere akten betreffende deze familie, behalve de door ons vermelde, werden in het archief dezer gemeente gevonden.

Zij hadden, geboren in deze gemeente :

A) Albrecht Hanssens, geboren te Velzeke-Ruddershove op 2 juni 1750 (P. Jan Baptist Beyem; M. Anna Maria Huens), overleden te Herzele op 19 februari 1806, huwde te Oosterzele op 26 november 1777 Anna Maria Boelangier, geboren te Oosterzele op 24 december 1758, overleden te Herzele op 8 september 1838, dochter van Nicolaas Boelangier (geboren te Ath volgens zijn overlijdensakte), overleden te Oosterzele op 15 april 1794, hertrouwd te Oosterzele op 25 oogst 1785 met Adriana Maria Seduyn (of Ceduyn), en van Maria Johanna de Block, geboren te Oosterzele op 28 mei 1724, gehuwd te Oosterzele op 25 juli 1746, dochter van Jan de Block en van Catharina de Gussemé. Zij hadden :

a) Victorina Constantia Hanssens, geboren te Herzele op 30 december 1781 (P. Pieter Frans Boelangier; M. Theresia Barbara Hanssens, van Velzeke), huwde te Herzele op 2 oogst 1815 Frans Magerman, geboren te Hillegem op 1 januari 1784, zoon van Pieter en van Bernardina de Neve;

b) Maria Hanssens, geboren te Herzele op 25 maart 1785 (P. Jan Frans Hanssens, van Velzeke; M. Angelina Boelangier, van Oosterzele);

c) Jan Antonius Hanssens, overleden te Herzele op 27 december 1787, vier maand oud;

d) Amelia Hanssens, geboren te Herzele op 10 december 1788, aldaar overleden op 13 maart 1789;

e) Bonifacius Hanssens;

f) Petrus Hanssens.

B) Jozef Hanssens, geboren te Velzeke-Ruddershove op 12 juli 1755.

taris te Herzele, en van Maria Anna Antonia de Wilmars, dochter van Frans Jozef de Wilmars, doctor in geneeskunde, en van Anna Maria de Smet, kleindochter van Jan Baptist de Wilmars, licenciaat in beide de rechten, advokaat bij de Grote Raad van Mechelen, griffier van Schelle, Niel en Laar, en van Anna Isabella Kenies; van Alexander de Smet, burgemeester van Idegem en van Petronella de Pelseneir.

Zij hadden : René Hanssens, geboren te Herzele, huwde in eerste huwelijk Maria van CROMBRUGGHE, en in tweede huwelijk Stephanie van CROMBRUGGHE (5); Odilo Hanssens, priester, overleden pastoor te Outer bij Ninove; en Alfons Hanssens die zich te St. Niklaas-Waas vestigde, waar hij rechter werd in de Rechtbank van Koophandel, en in het huwelijk trad met Maria Coletta van RAEMDONCK.

Uit het tweede huwelijk werden geboren : Jozef de Winne, apotheker te Gent, gehuwd met Aline le PAGE; waarvan afstammelingen.

d) Virginia Hanssens, geboren te Herzele op 7 oktober 1822, en er overleden op 4 maart 1906, huwde te Herzele op 27 november 1848 Ferdinand van BUGGENHOUT, geboren te Herzele op 11 januari 1806, er overleden op 28 november 1874, griffier van het Vredegerecht te Herzele, lid van de Gemeenteraad en van het Bureel van de Burgerlijke Godshuizen, zoon van Pascaal van Buggenhout en van Livina de Rijcke. Zij hadden twee kinderen die jong gestorven zijn.

e) MariaTheresia Hanssens, geboren te Herzele op 4 februari 1825, aldaar overleden op 27 februari 1825;

f) Maria Antoinetta Hanssens, geboren te Herzele op 29 augustus 1827, er overleden op 23 december 1863, zonder nakomelingen. Zij huwde te Herzele op 15 december 1859 Pieter Frans van der MEEREN, geboren te Ophasselt op 20 oogst 1830, zoon van Bernardus van der Meeren en van Isabella de Strooper;

g) Camillus Hanssens, geboren te Herzele op 21 april 1832, en er overleden zonder in het huwelijk te zijn getreden.

E) Maria Theresia d'Haese, geboren op 1 november 1791, overleden op 2 november eropvolgende;

F) Maria Johanna d'Haese, geboren op 19 november 1792, huwde te Herzele op 13 januari 1819 met Pieter HANSSENS, broeder van Bonifacius hogervermeld, geboren te Herzele op 11 oktober 1790 (P. Pieter Jan Hanssens; M. Maria Johanna de Boeck), er overleden op 5 april 1830, waarvan, geboren te Herzele :

a) Karel Lodewijk Hanssens, geboren op 1 maart 1819;
b) Theophiel, geboren op 29 december 1820, overleden op 19 april 1821;
c) Ferdinand, geboren op 4 mei 1822;
d) Maria Augustina, geboren op 4 april 1825;
e) Desideer, geboren op 7 juli 1827;
f) Sidonia, geboren op 5 april 1830.

6) Rochus de Sadeleer, geboren op 20 februari 1762;

7) Bernardus de Sadeleer, geboren op 3 mei 1766;

8) Maria Anna de Sadeleer, geboren op 16 februari 1769.

GENT. **W. van Hille.**

NOTA : Deze familie vormt een tak van de grote familie de SA(E)DELEER uit het Aalsterse.

---

(5) Uit het eerste huwelijk zijn twee dochters geboren te Geraardsbergen : Margareta, gestorven op 15-jarige leeftijd, en Laurentia, gehuwd met Paul van Hille, vader van de ondergetekende.

Bijdrage tot de Geschiedenis van Denderleeuw

II. **DE PASTOORS EN HET PAROCHIELEVEN** (vervolg).

Karel Lodewijk de Vos, te Buggenhout geboren op 17 oktober 1852, na achtereenvolgens onderpastoor te zijn geweest te Wachtebeke en te Waarschoot, vanaf oktober 1897 pastoor te Voorde, werd op 12 januari 1904 pastoor benoemd te Denderleeuw. Was de familiepolitiek sinds een tiental jaren gaan luwen, de partijpolitiek die in de plaats was gekomen had een nog scherpere vorm aangenomen in de strijd tussen katolieken en Daensisten. De nieuwe pastoor, klein van gestalte, maar vinnig en werkzaam, iets of wat hoekig en bijtend, kwam in een moeilijke parochie, waar hij de vrede tussen de parochianen niet kon herstellen. Niet onbevooroordeeld tegenover de Daensisten (118), zal zijn houding — naast de invloed van Arthur Boriau na de Eerste Wereldoorlog — er niet vreemd aan zijn dat de plaatselijke Daensistische partij, die gedurende twaalf jaar in de gemeenteraad over de bestuursmeerderheid beschikte, een meer linkse richting uitging (119), vooral na het overlijden van Désiré Boriau, dd. burgemeester en voorman van de Daensisten, op 11 november 1922, aan wie een kerkelijke begrafenis werd geweigerd (120).

Denderleeuw is pastoor De Vos vooral veel dank verschuldigd om wat hij deed op gebied van onderwijs en niet het minst gedurende de plaatselijke schoolstrijd in 1927.

Zijn eerste bedrijvigheid ging naar de bekroning van het werk door zijn voorganger grotendeels tot een goed einde gebracht. Twee eikenhouten beelden, werk van de Gentenaar Matthias Zens, dit van de H. Jozef (geschonken door Dr Oscar de Clippele-Matthijs) (121) en dit van de H. Antonius, werden in 1905 in de kerk geplaatst. Op 5 februari 1911 volgde het beeld van de H. Cornelius en op 4 juni dit van de H. Rochus, beide eikenhouten beeldhouwwerk van de Gentenaar Aloïs de Beule; het jaar daarop volgde dit van de H. Barbara. Begin 1914 schonk Clement Couck-Sterk het beeld van de H. Gerardus Majella; het H. Hartbeeld van het atelier Parentani is de gift van

(118) Pastoor De Vos merkt aan in het **Liber Memorialis:** « Gods genade zij den nieuwen herder mild geschonken in deze moeilijke tijden, immers het is de tijd van het zoo gezegd Daensisme, een verwaande politieke strekking, welke hier ter plaatse vooral, menige hoofden verdraait en nog meest bij de geringe lieden, met gevolg dat de godsdienstzin schijnt te verminderen ».

(119) « Uit Anticlericalisme werd de gemeentetoelage door de meerderheid Daensisten afgeschaft », in december 1921 (ib.).

(120) Tal van aanhangers (meer dan 200) deden bij het graf de eed geen voet meer in de kerk te zetten. — Désiré Boriau is de vader van Arthur. Deze laatste was onderwijzer te Brussel.

(121) 500 F + 235 F voor het voetstuk. Het beeld van S. Antonius kostte 375 F + 235 F; dit van de H. Cornelius 450 F, evenals dit van de H. Rochus en van de H. Barbara.

een onbekende in 1921, evenals dit van de H. Theresia van Lisieux in 1926; Mw Goethals schonk het beeld van O.L. Vrouw van Lourdes, dit van de H. Berlindis werd in 1929 geschonken door de familie Jaak Sonck-Van Rampelbergh.

In 1906 liet de pastoor de klok van 1860, sinds 1900 gebarsten, door twee nieuwe vervangen. Aldus de beslissing van de kerkfabriek op 1 april 1905. Klokkengieter O. Michaux, van Leuven, voerde dit werk uit.

De kleinste klok, die volgens het *Liber Memorialis* was toegewijd aan de aartsengel Gabriel, woog 791 Kgr en kostte 2214 F. De klok is versierd met beeldjes, voorstellend de Gekruiste Zaligmaker, tussen twee engelen, en aan de overzijde een Engelbewaarde. Het opschrift luidt : « Sumptibus incolarum hujus loci Lovanii me fudit O. Michaux suc. A. Beullen 1906.

« Angeli Tutelari dedicata sum.
R° D° C.L. De Vos, pastore
Patrinis : D° Dr. Ansch. De Clippele-Matthijs,
Da Ma Lepoldina Vaerman (122).

De grootste, die de naam van Maria droeg, woog 947 Kgr, had een hoogte van 1,15 M en een diameter van 1,04 M en kostte 2651 F. Als versiering naast een kruisbeeld tussen 2 engelen, O.L. Vrouw Onbevlekt Ontvangen eveneens tussen 2 engelen, het H. Hart, S. Pieter en S. Paulus, met volgende tekst :

« B.M.V. sine labe originali concepta dedicata sum.
R° D° C.L. De Vos, pastore;
Patrinis : D° Dr. B. De Boom, burgimagistro,
Da Josepha Sonck, uxore Di Li Rollier.
Fracta me fudit Lovanii O. Michaux suc. A. Beullens 1906 (123).

De grote klok van 1841 werd eveneens opgekuist, waarvoor 245 F werd betaald (124).

Op 16 augustus 1906 werden de twee nieuwe klokken door de deken van Ninove gewijd.

Op de nieuwe klokken volgde in 1907 een nieuw torenuurwerk, geplaatst op kosten van het gemeentebestuur.

In januari 1912 bestelde de pastoor bij de firma Ladon te Gent een gebrandschilderd glasraam voor het venster in het hoogkoor, dat

---

(122) « Door de giften van de inwoners van deze plaats, goot mij te Leuven O. Michaux suc. A. Beullens 1906.
« Aan de Engelbewaarder ben ik toegewijd. Ten tijde van eerw. heer C.L. De Vos, pastoor, heer dokter Oscar de Clippele-Matthijs, peter, Dame Maria Leopoldine Vaerman, meter ».

(123) « O.L. Vrouw Onbevlekt Ontvangen ben ik toegewijd.
Ten tijde van eerw. heer C.L. De Vos, pastoor, heer dokter B. De Boom, burgemeester, peter en Dame Josepha Sonck, echtgenote van heer L. Rollier, meter.
Gebarsten, goot mij te Leuven O. Michaux, opvolger van A. Beullens 1906 ».

(124) Gezien 1824 F voor de gebarsten klok werd betaald, beliepen de uitgaven 3287,40 F.

volgend jaar werd geplaatst (125). Datzelfde jaar werd de kerk geschilderd door de firma Leo Bressers, van Gent, voor 10.000 F (126).

De Grote Missie van 1912 bood de gelegenheid de bevolking warm te maken voor de aankoop van een nieuwe kruisweg. De omhaling bracht evenwel slechts 500 F op, « de helft om de onkosten te dekken ». Het zou nochtans 9 maart 1919 zijn, wanneer deze kruisweg, werk op koper van kunstschilder Leo Steel, van Sleidinge, op de beschotten werd aangebracht (127).

De oorlogsjaren 1914-18 brachten voor het dorp een voortdurende bezetting, gezien het belang van het station voor de Duitsers, dat op 9/10 november 1918 door de Verbondenen werd gebombardeerd, waarbij honderden wagons met munitie geladen ontploften (128).

Op de zondagen werd in de parochiekerk — althans op het einde van de oorlog — de mis opgedragen voor de katolieke duitse soldaten en protestanse eredienst gehouden voor de niet-katolieken.

De Heilige Zending, door de paters Redemptoristen gepredikt van 29 januari tot 7 februari 1922, betekende een poging om de puinen op godsdienstig en zedelijk gebied door de oorlog op de parochie veroorzaakt, op te ruimen. De uitslag werd evenwel nadelig beïnvloed door de politieke passies. Bij deze gelegenheid werd het Missiekruis bij de firma Bressers te Gent aangekocht.

De godsdienstige toestand op het dorp werd vanaf deze periode nog ongunstig beïnvloed door de protestantse werking (Nederlandse Hervormde Kerk). De volgelingen vergaderden achtereenvolgens op de Tragel, Zandplaat en Moreelstraat, tot wanneer in 1928 een tempel werd gebouwd in de K. Astridstraat. Lange jaren zou hun aanhang beperkt blijven tot een dertigtal aanhangers, gerekruteerd vooral onder de lagere volksklas, volgelingen van het Daensisme, van de kerk vervreemd. Herhaalde pogingen een school op te richten kenden tot bij de 2e wereldoorlog slechts een gering sukses.

Dringende herstellingswerken waren nodig aan de kerktoren. De gemeenteraad van 22 maart 1926 keurde de uitvoering ervan goed en de provincieraad beloofde op 13 juli 1926 voor 1/6 in de uitgave tussenbeide te komen. Het zou evenwel 1932 zijn, wanneer die werken werden uitgevoerd, gezien de gemeenteraad « ietwat antiklerikaal getint » alsdan hiertoe werd verplicht (129). Alexander Zegers, van

---

(125) Toelating tot het plaatsen van dit gebrandschilderd glasraam werd verleend bij koninklijk besluit van 17.1.1912. Men betaalde 3600 F. De provincie, het ministerie van Erediensten en dit van Schone Kunsten schonken ieder 600 F.

(126) Toelage van het ministerie van Erediensten, — van Schone Kunsten en van de provincie, ieder 1666,66 F.

(127) Deze kruisweg werd geschilderd in 1915 en kostte 7000 F. Voor de omlijsting, van de firma Rooms, werd 490 F betaald. Ook hiertoe werden toelagen verleend door de provincie, het ministerie van Erediensten en dit van Schone Kunsten, ieder 1886,66 F.

(128) De pastoor tekent aan « Schrikkelijke nacht : 26 huizen branden af, een honderdtal onbewoonbaar ». — Dank aan de koelbloedigheid van een Duits soldaat die de met gasobussen geladen wagons uit de gevaarlijke zone verwijderde bleef het dorp het ergste gespaard.

(129) Een Koninklijk Besluit van 13.2.1930 machtigde de gemeente een lening aan te gaan voor deze werken, ... maar het gemeentebestuur sluierde de zaak zolang mogelijk uit.

Brussel, zag zich de aanbesteding toegewezen voor 69.234,60 F; het kruis en de bol werden geleverd door kunstsmid Achiel François, van Gent.

Naast de Missies van 1912 en 1922, zorgde de pastoor voor het geestelijk welzijn van zijn parochianen, o.m. door de oprichting op 16 juli 1911 van *de Broederschap van O.L. Vrouw van de Karmelusberg* of van de skapulier, op 20 november 1922 van de *Derde Orde,* en vooral door de inrichting in 1926 door onderpastoor Dauwe van *de Bond van het H. Hart voor mannen,* waarvan onderpastoor J. van Sterthem de bezieler werd, die eveneens een plaatselijke afdeling van de *Boerinnengilde* stichtte en de parochiale *S. Annaboekerij* oprichtte. In 1931 werd zowel de *Boerinnenjeugdbond* als de *Vrouwelijke Katolieke Arbeidersjeugd* gesticht.

Een hoogtepunt in het parochiaal leven betekende de inwijding van het *H. Hartmonument,* gegoten in brons te Tourcogne (130) en de wijding van de vlag van de H. Hartbond (met 400 leden), op 1 juni 1930, waarbij tevens de parochie aan het H. Hart werd toegewijd (131). Bij deze gelegenheid was het dorp, dank zij de bemoeiingen van de onderpastoor van Sterthem en van der Poorten, « overheerlijk versierd » : « iedere straat, elk huis, naast tal van zegebogen ». De plechtigheid werd aangevangen met een H. Mis te 10 uur opgedragen op de Markt, in aanwezigheid van Z. Exc. Mgr Coppieters (132). De namiddagbetoging, waarvoor 10.000 mannen uit West-Brabant en Zuid-Vlaanderen, w.o. 26 muziekmaatschappijen, waren opgekomen (133), sloot met een plechtig Lof. Deze, naar de getuigenis van het *Liber Memorialis,* « schoonste dag voor Denderleeuw » werd 's avonds gesloten met een prachtige bloemenstoet — die zich nadien nog gedurende vele jaren zal herhalen —, gevormd door honderden kinderen.

Op 18 oktober 1909 werd de school op Leeuwbrug door deken François, van Ninove, ingezegend (134). In 1913 volgde de oprichting van een klooster, nabij het nieuw corsetatelier aldaar.

Met Pasen 1926 — op 18 oktober 1925 werd de herinneringssteen

---

(130) Het beeld kostte 18.750 F, het voetstuk 10.500 F.

(131) De omhaling in de gemeente bracht 55.000 F op en het gemeentebestuur schonk 8.000 F. — De versiering van het Dorp en Stationplein kostte ongeveer 30.000 F.

(132) Waren eveneens aanwezig de kanunniken De Keyzer, Haelterman, Standaert, De Vos, De Pratere en Ruys; Z.E.H. deken Poppe celebreerde te 10 u. een plechtige Mis. Hierna bezochten Monseigneur de bisschop en de Z.E. kanunniken de verschillende wijken van het dorp.

(133) Een dubbele stoet werd gevormd : één op Leeuwbrug en één op Huisegem; beide werden versmolten op de Lichtenhoek, waar hij in ogenschouw werd genomen door de overheden. Naast de 10.000 mannelijke deelnemers waren er ongeveer 20.000 toeschouwers.

(134) De grond, geschreven op naam van advokaat Antoon de Clippele, kostte 2500 F voor 60 roeden; het gebouw 10.000 F. — In het **Liber Memorialis** schreef E.H. De Vos : « De pastoor, eenige vreemdelingen zijner kennis, verders de heer De Boom-Dierickx burg., de heer Dr De Clippele-Matthijs schepen, de heer Petrus Redant gemeentesekretaris begiftigden deze inrichting voor een deel. De omhaling bij de inwoners van Leeuwbrug gaf de geringe som van 275 F. Dit al te samen bedraagt 4.000 F en de overige 8.500 F werden geleend ».

gewijd — opende de school op de wijk Landuit (135) en werd op 11 juli door Z.E.H. deken Poppe ingezegend.

De soort Godsvrede, waarbij de meisjes de parochiale school bezochten en de jongens de gemeenteschool, werd in 1927 verbroken, door het feit dat, met het Paasverlof, de gemeenteschool ook voor meisjes werd opengesteld. Binnen de acht dagen volgde de tegenzet, waarbij de parochiale school toegankelijk werd voor de jongens : verlieten een dertigtal meisjes (later steeds afnemend) de zusterschool, een honderdtal jongens (later steeds toenemend) trokken weg uit de gemeenteschool (136).

Voor pastoor De Vos, die op 14 oktober 1928 mocht jublileren : 50 jaar priester, 25 jaar pastoor van Denderleeuw, in aanwezigheid van Mgr de bisschop, die hierdoor zijn verdiensten als pastoor wou erkennen, was de tijd van heengaan aangebroken. Hij was oud geworden en voelde zich onbekwaam nog langere tijd de last van de groeiende parochie te dragen. Op 2 september 1933 nam hij ontslag, ging op verdiende rust in het klooster van Lokristi, waar hij overleed op 26 januari 1946, als oudste priester (93 jaar) van het bisdom.

In zijn herderlijke bediening werd de pastoor ter zijde gestaan door *Frans de Wolf* van 1905 tot 1919 (137). Wanneer bij Koninklijk Besluit van 26.8.1907 een tweede plaats van onderpastoor werd erkend volgde de benoeming van *Emiel Grijspeirt* in oktober 1907, die op 14 september 1909 onderpastoor werd te Waasmunster (138) en alhier opgevolgd door *Cyriel Dauwe* (139), die in 1909 een afdeling stichtte van de Belgische Boerenbond, en in 1927 opgevolgd door *Jozef van Sterthem*, die hier bleef tot 1934 (140). Frans de Wolf werd op 6.8.1919 vervangen door *Felix Goethals* (141), in oktober 1929 opgevolgd door *Robert van der Poorten* (142), die vooral de zondagsschool voor meisjes tot grote bloei bracht, en in 1931 plaats maakte voor *Louis Teirlinck*, die in 1933 werd overgeplaatst naar Aalst S. Jozef (143).

---

(135) De grond (6300 F) en de school kostte in totaal 50.051 F.

(136) Het gevolg zou zijn : een langzaam doodbloeden van het gemeenteonderwijs, dat de doodsteek kreeg bij de oprichting van de rijksschool.

(137) Geboren te Appels 27.12.1870, onderpastoor te Herzele, te Denderleeuw, op 13 juni 1919 pastoor te Moregem tot 15.2.1946, waarna op rust te Nederbrakel († 14.11.1952).

(138) Geboren te Aalter 22.9.1875, koadjutor te S.-Pauwels, onderpastoor te Elst, te Denderleeuw, te Waasmunster en te Sleidinge, pastoor te Elversele, waar ontslag op 5.7.1939. Overleden te Aalter op 11 november 1955.

(139) Geboren te Kaprijke 27.4.1877, Kandidaat in de Letterkunde, leraar te Oudenaarde, onderpastoor te Denderleeuw en sinds 23.9.1927 pastoor te Beerlegem.

(140) Geboren te Velzeke 26.9.1898, gedurende 3 jaar onderpastoor te Welle, daarna te Denderleeuw en van 1934 tot 24.8.1943 te Ninove, daarna pastoor te Schendelbeke en sinds 23.7.1952 te S.-Niklaas S. Jozef.

(141) Geboren te Aalst 9.7.1890, sinds 5.10.1929 hulpaalmoezenier van de Broeders van Liefde (Strop, Gent).

(142) Geboren te Deftinge 9.11.1902, onderpastoor op Doel, te Denderleeuw, te Meerbeke en te Gent S. Macharis, sinds 10.11.1944 pastoor te Doornzele.

(143) Geboren te Zottegem 14.10.1897, leraar te Oudenaarde, onderpastoor te Denderleeuw, 3.11.1933 te Aalst S. Jozef, pastoor te Melden in 1945 en sinds 4.9.1951 te Wieze.

Frans Poelaert, geboren te Viane op 11 september 1885, behaalde zijn licentiaat in de handels- en konsulaire wetenschappen te Bergen, trok daarna naar het seminarie om zich op het priesterschap voor te bereiden en werd door zijn bisschop naar de *Gregoriana* te Rome gestuurd, waar hij de graad behaalde van dokter in de wijsbegeerte en baccalaureus in de godgeleerdheid en het kerkelijk recht, werd op 20 september 1915 tot bestuurder benoemd aan het S. Maartensgesticht te Aalst, dat hij in 1920 als eerste kollege vervlaamste zowel in de leergangen als naar de geest (144) en van een « klein » kollege tot het grootste van de stad maakte met meer dan 1000 leerlingen, verspreid over prachtige lokalen en een volledige moderne humaniora. Op 2 september 1933 benoemd, werd hij op 24 september aangesteld tot pastoor van Denderleeuw.

Pastoor Poelaert was een « aristokratische priesterfiguur », al was hij opgegroeid op een boerenerf, toch « stond het op zijn wezen te lezen, straalde het uit elk gebaar van zijn hand, stond het geprent in zijn gang en zijn houding » (145). « Hij was een schoon man, droeg een edel schoon gelaat, zo minzaam — met een brede hartelijke lach — en zo mannelijk terzelfder tijd », maar nog opvallender was de onverschrokkenheid, die leefde in dit mannelijk gemoed, de klare, scherpe, brede, ruim-denkende geest, die groot en wijd zag en zijn eigen stempel sloeg op alles wat hij aanvatte en doorvoerde, en tevens tot uiting kwam in de fijne sermoenen die hij aan zijn parochianen ten beste gaf. Deze slagvaardige en keiharde onverschrokken man bezat een hart van goud, dat breed openstond voor iedereen, zonder onderscheid van stand of politieke opvatting. « Recht was recht voor iedereen, ook voor de kleine man, ja niet het minst voor hem ». Bezat hij rijke menselijke gaven, bovenal was hij « de man van God », die zijn ondernemingen tot het gewaagde toe (menselijker wijze gezien) steeds op de Voorzienigheid bouwde; tevens was hij ook te Denderleeuw, zoals elders, een Vlaming uit één stuk (146).

Naar Denderleeuw in een dorp waar een politieke strijd zonder genade veel mensen van de Kerk had vervreemd, werd hij gestuurd om vrede te stichten, om vader te zijn voor alle gelovigen, ook voor degenen die in de politieke branding het kontakt met de kerk had-

(144) Wanneer vooraanstaande politiekers uit het Aalsterse zijn kollege met boikot bedreigden, dan kaatste Poelaert de bal terug en zei : zo gij dit durft wagen, dan trek ik van dorp tot dorp en betekent dit voor u de politieke dood. De bedreiger paste !

(145) Cfr DE STANDAARD : Feiten en Beschouwingen, 20.2.1955; HET PENOEN, nr 3, juni 1955.

(146) Hiervan gaf hij reeds blijk te Rome, waar hij zijn « leerpreek » tegen de traditie in, in het Nederlands hield, waarbij de latere Mgr Piccard hem het verwijt toestuurde : « Vous n'avez pas honte, François, d'avoir prêché en flamand ? ». — Een anekdote uit Denderleeuw zelf : Een paar zusters van een missionerende kongregatie, waarvan één uitsluitend frans sprak, deden op de parochie een ronde voor hun missiewerken. Op de vraag van E.H. Poelaert, waarom een frans sprekende zuster naar een Vlaams dorp werd gestuurd, verstoutte deze te antwoorden, dat alle deftige mensen in Vlaanderen frans spraken. Pastoor Poelaert deed de deur open en zei : « Zuster, daar is de deur; ik laat mij of mijn volk niet beledigen. Ik gebied u onmiddellijk de parochie te verlaten en schrijf hierover aan uw overste ».

den verbroken. Hij zou onderlinge verdraagzaamheid en eensgezindheid prediken uit liefde tot zijn volk, maar werd hierbij het minst begrepen en gesteund door hen van wie men dat juist in de eerste plaats had mogen verwachten (147). Veel leed hij hierom in stilte, ... maar doorgaan zou hij op de harde weg van het recht en de plicht, handelend in overeenstemming met de wil van zijn overheid — want hij dacht ook hiërarchisch, al werd dit soms betwijfeld — in dienst van geen enkele partij, maar van iedereen!

Onmiddellijk sloeg de pastoor de hand aan de ploeg en zou gedurende tien jaar doorheen de parochie voren trekken, die blijvend zouden zijn, vooral door de oprichting van de hulpkerk op Leeuwbrug en op het Landuit

Reeds op Palmzondag 1934, in zijn streven de kerk naar de mensen te brengen, werd de *hulpkerk op Leeuwbrug* door Monseigneur Coppieters ingezegend, in de oude elektrieklokalen van de korsetschool. Vanaf 1937 tot 1941 werd de zorg voor deze wijk en kerk toevertrouwd aan onderpastoor *Carlos van de Guchte* en van 1941 tot 1944 aan onderpastoor *Jozef Bressers*, die de kerk verrijkte met een mooie moderne kerststal van de firma Bressers.

Maar een parochie als Denderleeuw had ook behoefte aan een *parochiehuis*. Het oude stampkot van de familie Vaerman in de Alfons de Cockstraat werd door Dr A. Cochez welwillend voor een termijn van tien jaar ten dienste gesteld van de parochie, en door de pastoor in april 1934 tot voorlopige parochiale zaal ingericht.

Inmiddels veronachtzaamde de pastoor de parochiekerk niet : voor de plaatsing van een centrale verwarming met warme lucht werd reeds in november van datzelfde jaar gezorgd (32.000 F); in september 1935 werd een H. Sakramentstroon en -kroon aangekocht; in augustus het jaar daarop volgde de volledige vernieuwing van het orgel (11.500 F).

De voorlopige zaal kon niet blijven voldoen aan de parochiale noodwendigheden. Wanneer de « Groote Zaal », tevens lokaal van de Katolieke partij, te koop kwam, meende de pastoor deze gunstige gelegenheid niet te mogen laten voorbijgaan. Met toesteming van Mgr de bisschop werd de zaal voor 175.000 F aangekocht en herdoopt in « *Vrede S. Amand* ». Door dit feit groeiden de moeilijkheden met de katolieken, die er op 28 december uittrokken, nog aan en met de leiders van deze groep zou de vrede nimmer worden hersteld. De zaal bood gelegenheid tot het inrichten van ontspannings- en ontwikkelingsavonden, buiten de partijpolitiek om, waarbij de *familiekaarten*, zowel van het mannen-, vrouwen- als jeugdtoneel een niet geringe rol speelden.

Inmiddels was de blik van de pastoor ook gevallen op de wijk Huissegem. Daar was een school, daar moest ook een kerk komen! Op 17 januari 1936, na tal van pogingen, verleende Monseigneur de

(147) In juli 1938, ter gelegenheid van het H. Hartfeest, weigerde de Koninkl. Fanfare « De Dendergalm » de traditionele medewerking, waarbij zowel strooibriefjes vanwege de geestelijken als vanwege de katolieken te pas kwamen.

toelating tot het bouwen van een *hulpkerk op het Landuit*. Toelagen werden aangevraagd bij het gemeentebestuur, en hier wijst het *Liber Memorialis* op een pijnlijke toestand : « Voor de tweede maal stelt de groep der Vlaams-Nationalisten in de gemeenteraad voor 200.000 F te stemmen voor het bouwen van de nieuwe kerk te Huissegem met de belofte evenveel te stemmen voor Leeuwbrug. De Katholieken weigeren ! ! ! » (sic). Maar bij de pastoor bestond geen weg terug ! Op 11 mei 1938 werd het plan van de nieuwe kerk — in moderne stijl—, ontworpen door architekt Theo Vijverman, goedgekeurd. De grond werd aangekocht van Robert van der Poorten (147bis).

De zorg van deze wijk, evenals van de ontworpen kerk werd toevertrouwd aan onderpastoor *Jozef de Brouwer*, die er gedurende de zomermaanden 1938 met vrijwillige onbetaalde medewerkers van het Landuit het terrein één meter afvoerde. In Juli 1938 werd de kerk, zonder de toren, het portaal, gewelf en vloer, in aanbesteding gegeven en toegewezen aan de gebroeders J., Fr. en R. van Potterberg van Denderleeuw voor 274.436,80 F (148). Op 1 oktober reeds werd de opbouw aangevangen, terwijl de pastoor de nodige gelden trachtte samen te brengen (149).

In november 1938 werd bij de firma Helman te Berchem (Brussel) een kruisweg in terra-cotta, van de hand van de Oostendenaar Oscar de Clerck (150) aangekocht (151). Deze kruisweg, die op 19 augustus 1939 kanonniek werd opgericht, uitgevoerd in half verheven beeldhouwwerk, werd gemaakt in 1935 voor de Koninklijke Kapel op de Wereldtentoonstelling te Brussel, en stelt een geslaagde poging daar om gezonde hernieuwing te brengen in de religieuse kunst, aangepast aan de moderne bouwkunde. Mevrouw Helman schonk voor de zijkapel een paneel in ceramiek, « De Boodschap van Maria », van Anto Carte, eveneens uit de voornoemde tentoonstelling.

De bouwwerken uitgevoerd, werd in juni 1939 het hoogkoor en het eerste gewelf van de kerk gelegd door J. Tignal, van Brussel, voor 11.905,95 F.

(147bis) 85.000 F + 11.800 F enregistratiekosten.

(148) Er waren 12 aanbiedingen, nl. Julien Mertens, Iddergem 340.123,83 F, Remi Wittebroodt, Nederename 343.366,04 F, Frans Couck, Denderleeuw 297.800 F, Marcel Scheerlinck, Ninove 293.014,29 F, Gebr. Coppens, Erembodegem-Terjoden 326.162 F, Edm. Keppens, Lede 279.305,90 F, P. Joos, E. de Petter en A. Hertog, S.-Gillis-Dendermonde 359.811,30 F, M. Bruyland en B. Stevens, Pamel 323.676,97 F, K. Torrekens, Denderleeuw 292.563 F, Petrus de Sutter, Berlare 278.858,68 F.

(149) Een lening van 65.000 F werd aangegaan bij « De Nationale Kas voor Bediendenpensioenen te Brussel », met jaarlijkse afkortingen van 1/15; verder bij partikulieren buiten- en op het dorp, voor deze laatsten, Ghislain en Jozef Staels, Emiel Couck, Adolf Boon, Gustaaf van der Waerden, Rosalie van der Waerden, Jan Veirman, Frans Lagring, Florence Vlassenbroeck; een aanzienlijke som werd ook bijeen gebracht door de talrijke giften op de wijk en ook binnen en buiten het dorp.

(150) Leraar aan de Akademie voor Schone Kunsten te Gent, ... leraar aan de Akademie voor Schone Kunsten te Leuven.

(151) Aangekocht voor 8500 F = 1694,40 F plaatsingskosten.

De vloer werd toevertrouwd aan de firma Van de Walle, te Roeselare, voor 27.394 F.

Het sobere hoogaltaar in zwarte marmer is een gift van de familie Van Neck, G. Gezellestraat (4100 F) en de kommuniebank van de Kristene Arbeiders Vrouwengilde (2375 F); het altaarkruis werd geschonken door de groepleidsters en leden van de Vrouwelijke Kristene Arbeidersjeugd (1506,25 F), die tevens een grote aktiviteit aan de dag legden bij de verkoop in de aanpalende dorpen van « stenen » en bloempjes voor de nieuwe kerk; de altaarkandelaars zijn een geschenk van de Boerinnengilde en Boerinnenjeugdbond (800 F), terwijl de misgewaden gemaakt werden in de parochiale missienaaikring (152).

Bij de firma Bressers te Gent werden de beelden besteld van het H. Hart, van O.L. Vrouw, de H. Jozef, de H. Barbara en in 1941 van de H. Antonius.

De nieuwe kerk was klaar voor de eredienst. Ze werd hiertoe op 23 juli 1939 ingezegend door Mgr Coppieters, midden grote belangstelling van de bevolking. 's Namiddag trok een prachtige stoet met dertien praalwagens (153), tal van muziek- en zangmaatschappijen (154) van het dorpscentrum naar de kerk op het Landuit, doorheen de wijk met 500 sparren, bloemen blauw-wit en 6 praalbogen versierd (155), waar ieder huis was bevlagd en met festoenen en jaarschriften opgesmukt; het eeuwenoude beeld van O.L. Vrouw ter Nood werd uit het vervallen Strokapelleken door oud-pastoor C.L.

---

(152) 460 kerkstoelen werden geleverd door de firma A. Cuppens, Mechelen (10.425 F); de firma Michiels te Doornik leende een klokje.

(153) Praalwagens : O.L.Vr. ter Nood (Stw.), — van Lourdes (D. Boriaustr.), — koningin van vrede (Landuitstr.), — hulp der Kristenen (id.), — Middelares der genaden (Iddergemstr.), Kerkje zonder toren (jongens v. de zustersschool - Huissegem), Bloemenhulde aan O.L.Vr. (meisjes v. de zustersschool - Huissegem), O.L.Vr. koningin der Apostelen (Kajotsters), — moeder van de Kristen huisgezinnen (K.A.V.), — van de Vlaamse Buiten (B.G. en B.J.B.), — van Vlaanderen (K.S.A.), S. Amandus (Zustersschool - Leeuwbrug) en Hulde aan het H. Hart (Zustersschool - Dorp)

(154) Koninklijke Fanfare « De Dendergalm », Denderleeuw; de Kat. Fanf. S. Cecilia, Liedekerke; Fanf. « De Hoppebloem », Liedekerke; Kat. Fanf. Iddergem; De muziekmaatschappij S. Ceciliakring, Welle; de Fanf. « Groeien en bloeien », Denderhoutem; de muziekmaatschappij « Jong en Oud », Denderleeuw; de Kat. Fanf. S. Cecilia, Teralfene en het Vl. Nat. zangkoor « Peter Benoit », Denderleeuw.

(155) Op 19 mei 1939 werd aan het gemeentebestuur een steuntoelage gevraagd tot opluistering van het feest; op 7 juni door het schepenkollege afgewezen « ten einde geen voorgaande te scheppen ». — « Het Comité voor de kerk van Huissegem » verzocht het schepenkollege op dit besluit terug te komen, gezien reeds voorgaanden (H. Hartfeest) bestonden en deed tevens beroep op de gemeenteraad. Deze aanvraag werd door het schepenkollege op 3 juli een tweede maal afgewezen, maar op de gemeenteraadszitting van 12 juli (op verzoek van de minderheid, bestaande uit 3 Vl. Nat. en 2 Soc. bijeengeroepen) verdedigd door de heren L. de Bruyn, H. Beeckman en B. de Sadeleer, en door de meerderheid (4 katol. en 2 Vrije Demokraten) voor 8 dagen verschoven, wanneer ten slotte 2000 F i.pl.v. 2500 F werden toegekend, mits een bepaling nopens de verdeling.

de Vos naar de nieuwe kerk overgebracht. De schoonste dag voor de bevolking van Landuit, Steenweg en Huissegem, waarbij gans de gelovige parochie zich aansloot.

De finantiële moeilijkheden waren met de giften van de eenvoudige man en de bedeltochten in het omliggende evenwel niet te bestrijden en bleven drukken op de pastoor, vooral wanneer de vooruitzichten, en weldra de werkelijkheid, van een oorlog zich deden gevoelen. Onder de druk van het « Comité voor de kerk van Huissegem » stemde de gemeenteraad ten slotte 200.000 F, waarvan de uitbetaling evenwel bleef uitgesteld (156). Bij de uitschakeling van de gemeenteraad werd door dd. burgemeester H. Beeckman en schepenen L. de Bruyn en B. de Saedeleer in juli 1941 een eerste toelage van 100.000 F verleend. Reeds in augustus werd het gewelf volledig gestoken, een trap gebouwd evenals een voorlopig portaaltje (157); in mei 1942 schonk hetzelfde bestuur een tweede schijf van 100.000 F, waarmee een gedeelte van de schulden werd afbetaald.

In juli 1943 werd een voetweg naar de kapel aangelegd met de afbraaksteen van de molen (2013 F). Aan dezelfde kerk werd in december 1942 een kerstkrib met beelden geschonken door Mvr V. van Opdenbosch.

Dat het godsdienstig leven in de hulpkerk op het Landuit bloeide en wortel schoot blijkt reeds uit de vaststelling dat het aantal HH. Kommunies van 20.000 in 1941 vermeerderde tot 30.000 in 1944.

Bij de beschieting van Denderleeuw door de artillerie van de oprukkende duitse troepen, op 19 mei 1940, werd de kerk en vooral de toren zwaar beschadigd. Dringende herstellingswerken aan het hoogkoor en de vele vensterramen werden eerst in oktober 1941 uitgevoerd (158). Maar de toren ? Achteraf is men geneigd te zeggen : gelukkiglijk, want de ondergang van de oude schaliënspits, zou de heerlijke opgang betekenen van een toren in witte hardsteen van Larochette. Dit dank zij de bemoeiingen van Prof. Dr Stan Leurs in de Kommissie van Wederopbouw. Bij de aanbesteding op 19 december 1941 werden de werken toevertrouwd aan Urbain den Dooven, van Gent (159). Nauwelijks was de afbraak van het puin voltooid, of op 15 maart 1942 werden de werken stil gelegd (160); op 2 september werd, dank zij de tussenkomst van architekt Theo Vijver-

(156) Een voorstel door pastoor Poelaert op 9 oktober 1940 gedaan, nl. de jaarlijkse annuïteiten die aan het Gemeentekrediet, dat geen lening kon toestaan, aan de parochie te betalen, werd niet in aanmerking genomen.

(157) Dit werk werd uitgevoerd door de gebroeders Van Pottelbergh, van Denderleeuw, voor 101.920.34 F.

(158) Het toenmalig bestuur weigerde elke tussenkomst bij deze dringende herstellingswerken, zodat de kerk meer dan een jaar zonder ruiten bleef. Bij zijn benoeming in oktober 1941 liet burg. H. Beeckman onverwijld deze werken uitvoeren.

(159) Dit werk werd toegewezen voor 468.540 F. — Andere aanbieders waren : de gebr. Van Pottelberg van Erembodegem 925.000 F, de gebr. Van den Brande van Denderleeuw 1.061.558,75 F, Jan van Nieuwenburgh van Aalst 931.000 F en Dumont van Nieuwerkerken 1.114.240 F.

(160) Bijkomende kredieten van o. 200.000 F waren nodig, gezien verdere afbraak aan de toren noodzakelijk bleek. Voor deze bijkomende werken tekende de heer H. Beeckman zich borg.

man en dd. burgemeester H. Beeckman, de intrekking van dit verbod bekomen (161). In mei 1943 waren de werken voltooid en op 27 mei te 3 uur 10 werd het kruis op de nieuwe toren geplant.

Maar deze nieuwe toren zou na korten tijd zijn ziel verliezen. Op 19 augustus 1943 werden de twee grootste klokken neergehaald en op 28 augustus weggevoerd, ter uitvoering van een bevel van de bezetter van 18 december 1942.

Maar niet slechts voor het oog had de pastoor gewerkt; alles was er op gericht het parochieleven te bevorderen. Hierin mocht hij, spijts misverstand en tegenkanting, zeer schone resultaten bereiken. De grote inzet was de Missie, door de eerw. paters Passionisten gepredikt in november 1934; verder de Misweek door de dinamische eerw. heer Antoon van Clé, van de abdij van Tongerlo; de heerlijk meegevierde Bikweken en grootse H. Hartvieringen; voeg daarbij, vooral gedurende de tweede Wereldoorlog, de talrijke bedetochten naar O.L. Vrouw ter Nood, inzonder de dankbedevaart op 18 augustus 1940, wanneer 90 jongens uit Zuid-Frankrijk werden gerepatrieerd (161bis). Het aantal HH. Kommuniën dat in 1933 46.000 bedroeg, zou in 1934 stijgen tot 67.000, en onder het intens parochiaal leven en de gunstige invloed van de twee bijkerken, aangroeien, om in 1943 een hoogtepunt te bereiken van 109.000. De oorlogsomstandigheden waren hieraan zeker niet vreemd. Het aantal regelmatige kerkbezoekers werd geschat op 65 % van de bevolking.

Het parochiaal leven werd nog verder uitgebouwd : zo werd naast de reeds bestaande H. Hartbond voor mannen, in 1935 door onderpastoor De Brouwer een *H. Hartbond voor vrouwen* gesticht, met meer dan 800 leden, evenals een *Missienaaikring* en de *Pauselijke Missiewerken. Het Apostolaat des Gebeds* werd ingericht op 10 februari 1935. Ten einde de band tussen de kerk en de parochianen te verstevigen werd het *Parochieblad* in datzelfde jaar in leven geroepen.

Ook op sociaal- en karitatiefgebied bleef de pastoor niet ten achter : in 1934 werd een bloeiende afdeling van de *Kristene Arbeiders Vrouwengilde* uitgebouwd en in 1935, door onderpastoor Van de Guchte, een *Kristene Middenstandsbond.* Een afdeling van het *Davindsfonds Huissegem-Leeuwbrug,* die voor tal van volksontwikkelingsavonden instond kwam eveneens tot stand. — Zowel de afdeling van het Vlaamse Kruis, als Winterhulp gedurende de oorlog, vonden in de parochiale zaal een onderkomen.

Bovenstaande is slechts een sobere lezing uit alles wat op de parochie ontstond, dank zij het initiatief van pastoor Fr. Poelaert. En

---

(161) Een vervoerprobleem met de stenen uit het Groot-Hertogdom Luksemburg dat achteraf opdook, vond een oplossing dank zij de welwillende bemiddeling van de heer Omer Stradiot, waarbij het vervoer langs de buurtspoorwegen werd geregeld.

(161bis) Deze reparieringstocht werd uitgerust door de plaatselijke afdeling van het Vlaamse Kruis, onder de leiding van Mevr Hektor Beeckman-Van Holsbeek Malvine, met als autogeleider Felix Roose van Okegem en als hulpgeleider R. Wellekens, de geestelijke zorg werd waargenomen door onderpastoor J. de Brouwer. Op één grote vrachtwagen stonden 93 man opééngetast en bereikten op 17 augustus hun thuis.

zijn plannen die niet verwezenlijkt werden ? Zo zijn bemoeiingen tot de oprichting van middelbaar onderwijs voor jongens, onder de leiding van Broeders, die geen instemming mochten vinden bij de hoogeerw. heer vic. gen. Van Crombrugghe. De heerlijke droom zijn kerk met gebrandschilderde glasramen te versieren, waarin de parochianen de geschiedenis van het « heilige Vlaanderen » zouden gelezen hebben, en dat door Prof. Dr Stan Leurs was bijgetreden en waarbij reeds aan de uitvoering door Joost Marechal werd gedacht, zou door zijn ziekte, gevolgd van zijn ontslag, in de papieren blijven rusten.

Helaas, al wat deze goede herder had doorstaan, had zijn hart niet gespaard. Hij, die groot gezien had en, gedragen door een rotsvast geloof, groot gehandeld, zou hersteld van een zware ziekte, op 12 april 1944 ontslag nemen als pastoor van Denderleeuw, en de taak aanvaarden van Algemeen Bestuurder van de Zusters van de H. Vincentius te Buggenhout, waar hij een onverminderde aktiviteit aan de dag legde en in de kongregatie een nieuwe levens- en veroveringsgeest inluidde, tot hij er bij neerviel en overleed op 15 februari 1955, na steeds overal « de volle maat van zijn weten en kunnen te hebben gegeven, God ter ere, de zielen ten bate ».

Volgende onderpastoors stonden pastoor Poelaert ter zijde : Op 13 augustus 1934 werd onderpastoor J. van Sterthem opgevolgd door *Carlos van de Guchte* (162), die op 2 augustus 1941 overgeplaatst werd naar Maldegem en vervangen door *Jozef Bressers* (163), die hier bleef tot 1944; op 14 augustus 1934 werd *Jozef de Brouwer* (164) definitief benoemd als opvolger van Louis Teirlinck en bleef hier tot 13 oktober 1944; in april 1934 werd een derde plaats van onderpastoor erkend en na tijdelijk door een zondag-onderpastoor te zijn waargenomen, werd op 13 augustus 1942 te Denderleeuw benoemd *Gaston van der Stricht* (165).

Remi de la Croix, geboren te S. Maria-Horebeke op 29 december 1891, was achtereenvolgens leraar aan de bisschoppelijke Normaalschool te S.-Niklaas (Waas), direkteur van het instituut O.L. Vrouw van Deinsbeke te Zottegem, daarna diocesaan proost van de Belgische Boerenbond te Leuven, algemeen bestuurder van de Zusters van de

(162) Geboren te Gavere 11.4.1902, leraar te Oudenaarde, onderpastoor te Ouwegem, te Denderleeuw en te Maldegem. Overleden te Gent 20.7.1944 ten gevolge van oorlogsomstandigheden.

(163) Geboren te Gent 11.7.1905, leraar aan het S. Jozefsgesticht te S.-Niklaas-Waas, onderpastoor te Aalst H. Hart parochie, te Denderleeuw, waar hij op 26 december 1942 door de duitsers werd aangehouden en tot 2 jaar opsluiting veroordeeld, maar keerde op 2 mei 1943 uit Duitsland terug, op 10 november 1944 onderpastoor benoemd te Gent S. Macharis en op 27.2.1951 pastoor te Mendonk.

(164) Geboren te Haaltert 28.2.1909, voorlopig in dienst als onderpastoor te Denderleeuw april 1934 en definitief van 14.8.1934 tot 13.10.1944. — « Bij de bevrijding werden een vijftigtal personen aangehouden, verdacht van medewerking of sympatie voor de Duitsers. « Ob eandem rationem Vic. J. de Brouwer de mandato episcopo [op verzoek van de pastoor] per aliquot tempus apud parentes manere debeat » **(Liber Memorialis)** —, onderpastoor te Hofstade 19.2.1945 en tot pastoor benoemd te Impe 5.3.1954.

(165) Geboren te Welle 5.11.1913, leraar te Ninove, onderpastoor te Denderleeuw.

H. Vincentius te Dendermonde, tot wanneer hij op 14 april 1944 tot opvolger van pastoor Poelaert werd benoemd en aangesteld op 7 mei 1944. Hij kwam op een pastorij, waar grootse herstellingswerken werden uitgevoerd — aangevangen op Palmzondag en voltooid op 25.5.1944 — en o.m. een nieuw dak werd gelegd (166).

Wat sinds jaren werd voorbereid, mocht pastoor Poelaert zelf niet meer beleven als pastoor van Denderleeuw, nl de klassering van de S. Amandskerk. Bij Koninklijk Besluit van 4 mei 1944 werd de kerk geklasseerd in de reeks « Monumenten en Landschappen ».

Op 8 oktober 1944 werd, in afwezigheid van onderpastoor De Brouwer, die het initiatief had genomen, op het Vrijheidsplein een mooi O.L. Vrouwbeeld (167) ingewijd. Bij deze gelegenheid vond een plechtige dankbedevaart plaats naar O.L. Vrouw ter Nood in de kerk op het Landuit.

De pastoor zou het bij deze dankbetuiging niet laten. Een kapel — voorzien bij de kerk van het Landuit — zou uit dankbaarheid om de bescherming gedurende de oorlog 1940-1945 worden gebouwd. Hiertoe werden door de pastoor dankgiften ingezameld. In 1948 werden ze evenwel aangewend tot het plaatsen van een mooi gebrandschilderd glasraam, voorstellend O.L. Vrouw de parochie beschermend (168), geplaatst in de linker zijbeuk van de S. Amandskerk. In dat jaar werd eveneens een glasraam geplaatst in het hoogkoor, voorstellend het Laatste Avondmaal, ter vervanging van het vernielde. Dit laatste kostte 102.000 F en werd door oorlogsschade gedekt. Beide ramen zijn van de firma Olivier Ganton, Gent.

Het jaar daaropvolgend, op 2 oktober, was Denderleeuw in feest! De twee weggehaalde klokken werden door nieuwe vervangen en door Z.E.H. deken Delfosse gewijd. Bij deze gelegenheid waren het Dorpsplein en de kerk feestelijk versierd.

De grootste klok, versierd met de beeldjes van de H. Amandus, de H. Jozef en de H. Anna, weegt 1381 Kgr en draagt volgend opschrift :

Mijn naam is Amandus
Peter : Hubert Baeten
Meter : Marie van Neck
Pastoor : R. De la Croix.

†

Om God samen te loven
Hier zongen wij weleer
De vijand kwam ons rooven
in blijdschap komen wij weer.
Me fudit Michiels j[r] Tornaci.

(166) Het nieuw dak werd aanbesteed voor o. 180.000 F en de herstellingswerken aan de pastorij beliepen o. 30.000 F.

(167) De giften kwamen van Z.E.H. De la Croix (500 F), E.H. Van der Stricht (500 F), Fr. Meuleman (500 F), Mw D. de Boom (500 F), Mw H. Beeckman (400 F), Mw Fr. van Holsbeeck (200 F), Mw L. Van den Haute (200 F), Mw A. Stradiot (150 F) en J.d.B. (2000 F).

(168) Tussen het wapenschild van Mgr de bisschop en dit van Denderleeuw, leest men volgende tekst : « De Parochianen van Denderleeuw danken O.L. Vrouw die de gemeente beschermde ». Kostprijs : 124.000 F.

De tweede klok, versierd met beeldjes van de Engel Gabriël, de H. Antonius en de H. Rochus, weegt 963 Kgr, met volgend inschrift :

Mijn naam is Gabriël
Peter : Emiel Triest, burgemeester
Meter : Françoise Rollier
Pastoor : R. De la Croix.

†

Over leven, over dood
Vaart mijn bronzen stem.
'k juich in vreugd', in storm in nood
Gloria en Requiem.
Me fudit Michiels jr Tornaci.

De toren had zijn ziel teruggekregen en zou weer vreugde en smart over het dorp uitdragen !

In december 1949 werd de kerk herschilderd naar de plannen van Broeder Julien, van S. Lucas te Gent. Voor de uitvoering van deze verfraaiingswerken werd ten huize bij de parochianen een omhaling gedaan, die 197.000 F opbracht. De werken uitgevoerd door de firma Van den Bossche, van Schendelbeke, kostten 233.255 F.

Was de strijd op schoolgebied definitief gewonnen door de parochiale vrije scholen, in 1947 werd een nieuwe kaart gespeeld door de oprichting van rijksmiddelbaar en -lager onderwijs. De pastoor liet er evenmin gras over groeien. Op 23 juli 1947 aanvaardden de eerwaarde paters Kruisheren een kollege voor moderne middelbaar onderwijs in te richten. Op 2 oktober 1949 werden de nieuwe lokalen (Nieuwstraat) gewijd.

In 1953, op 31 mei, werd de tocht van O.L. Vrouw ter Nood van voor enkele jaren herhaald, maar nu in de tegenovergestelde richting. Het eeuwenoud Mariabeeld werd teruggebracht naar het nieuw Strokapelleken op de Steenweg. Een beeldstormend verleden werd aldus uitgewist ! ?

Voor een overtuigender geloofsleven van de parochianen werd in maart 1946 en maart 1953 gezorgd door een Grote Missie, respectievelijk gepredikt in de drie kerken, door de paters Redemptoristen en door de paters Minderbroeders. Het aantal HH. Kommuniën, dat na de oorlog met meer dan 1/4 verminderde, bleef de volgende jaren schommelen rond de 80.000, om in het jaar van de laatste Missie tot 87.000 te vermeerderen.

In zijn taak, die op 4 oktober 1954 door zijn benoeming tot pastoor te S.-Amandsberg (Gent) ten einde liep, werd pastoor De la Croix terzijde gestaan door onderpastoor *Gaston van der Stricht*, op de parochie sinds 1942, onderpastoor *Maurits van Geyt* (169), die op 10 november 1944 J. de Brouwer verving, en *Albert Brisart* (170), die J. Bressers opvolgde op 3 oktober 1944 en de zorg waarnam over de kerk en de wijk Leeuwbrug en tevens godsdienstleraar werd aan

(169) Geboren te Ressegem 15.2.1910, achtereenvolgens onderpastoor te Appelterre, Doorslaar en Denderleeuw.
(170) Geboren te Opbrakel 7.9.1908, voorheen onderpastoor te Zwijnaarde.

de rijksmiddelbare school en hier bleef tot bij zijn benoeming tot pastoor te Baaigem, op 31 december 1955.

Michel van der Plaetsen, geboren te Lovendegem 16 oktober 1904, baccalaureus in de godgeleerdheid, achtereenvolgens leraar aan het klein seminarie te S.-Niklaas (Waas), van 23 juli 1936 onderpastoor te Zele, van 17 juli 1950 pastoor te Vosselare, werd op 11 oktober 1954 pastoor benoemd te Denderleeuw.

Onder zijn pastoraat werden reeds enkele verfraaiingen aan de inrichting van het kerkinterieur verwezenlijkt, evenals de inwijding van de nieuwe lokalen van de lagere vrije meisjesschool op de Boecht, op 2 september 1956. Bij koninklijk besluit van 8 januari 1957 werd de wijk Leeuwbrug opgericht tot annekse afhangend van de parochie van de H. Amandus.

Een zeker gevaar — vooral voor de toekomst — tekende zich af van de zijde van het protestantisme, dat naast zijn tempel opnieuw een lagere school en kleuterklas inrichtte (1953) in de Dwarsstraat, in 1956 ondergebracht in de nieuwe lokalen in de Nieuwstraat. Dit onderwijs telt ongeveer 40 leerlingen. Sindsdien verscheurde de scheuring zichzelf : een nieuwe evangelische gemeenschap (Baptisten) werd in november gesticht en een tempel werd opgetrokken op het Veldeken, waartoe een meerderheid van de Hervormde Kerk overging.

De pastoor wist reeds een eerste ronde te winnen, wat betreft de oprichting van een Tehuis voor ouden van dagen (afdeling voor mannen, — voor vrouwen, — voor echtparen, — voor meer begoeden), materniteit, polikliniek enz. Een kloosterkongregatie, de Zusters van de H. Kindsheid, werd gevonden om de zorg op zich te nemen en nabij de Kasteelstraat werd een terrein aangekocht (1956), waarop aldra de bouw van dit Tehuis voor ouden van dagen wordt aangevangen (1957).

In 1955 mag het aantal regelmatig pratikerenden geschat op 50 %, dit van de onregelmatige kerkgangers op 20 %, terwijl 30 % van de bevolking haar godsdienstige plicht als gedoopten niet meer vervult.

Bleef de kerk op het Landuit, toevertrouwd aan de zorgen van onderpastoor M. van Geyt, gedurende ruim tien jaren van verdere afwerking verstoken, in de zomer 1956 zorgde de onderpastoor er voor, geholpen door vrijwilligers van de wijk, dat de toegang tot de kerk mooi werd aangelegd en de kerk van binnen en van buiten gevoegd. Bij deze gelegenheid werd op 28 oktober, bij de ingang van de zijkapel, een beeld ingewijd van O.L. Vrouw van Fatima.

En reeds werd de oproep tot de bevolking gericht voor de opbouw van de toren, die weldra in aanbesteding wordt gegeven.

Buiten voornoemde onderpastoors, dient vermeld *Leo Coorevits* (171), die Albert Brisart opvolgde op 31 mei 1956.

(wordt voortgezet)

IMPE *J. de Brouwer.*

(171) Geboren te Deerlijk 30.3.1915, leraar aan het H. Maagdkollege te Dendermonde, sinds 30.8.1952 onderpastoor te Burcht.

HET LAND VAN AALST

Tweemaandelijks tijdschrift.

Voorzitter : Dr H. Vangassen, Steenweg op Denderhoutem, 53, Ninove.
Beheerder : Albert van Lul, de Nayerlaan, 51 Vorst (Brussel),
Redaktiesekretaris : E.H. J. de Brouwer, pastorij, Impe.

Prijs van het jaarabonnement voor leden : 100 fr., voor steunende leden : 200 fr. en voor ereleden : 500 fr., te storten op de postrekening « Het Land van Aalst », nr 5869.11.

INHOUD VAN Nr 2

1957

H. Vangassen — De Rederijkerskamer van Sint Anna te Ninove in de XVIIe en XVIIIe eeuw 49

J. van Twembeke — De « Wettelichede » of de Keure van Parike 67

G. De Smet — Iwein van Aalst en de Norbertijnerabdij van Drongen 73

G. De Smet — Kerksluiting en priestervervolging tijdens het schrikbewind te Herzele en te Borsbeke 75

W. van Hille — Familie de Sadeleer (Herzele) 78

J. de Brouwer — Bijdrage tot de Geschiedenis van Denderleeuw. II. De Pastoors en het Parochieleven (vervolg) 82

Onze ereleden en steunende leden II

Drukkerij « De Aankondiger », Dr. De Moorstraat, 6, Aalst - Tel. 248.18.